

595 + 2597m 1992

~~СВЕТЦА~~ СЛ'ВА
(НЕМАНИЋЪ.)

ДВЛО

Никанора Груиѣа, +
Посвећеног Епископа.

К њ и г а I.

У КАРЛОВЦИ.
Митрополитско-Гимназиална Типографиа.
1861.

Р19 Ср II - 246 / 1. 1

~~Р II 4014~~

Р 19 Ср II 246 / 1. 1

СВЕТИ САВА

(НЕМАНИЋЪ.)

ДЕЛО

Никанора Груића,

Посвећеног Епископа.

К њ и г а I.

У КАРЛОВЦИ.

Митрополитско-Гимназиална Типографія.

1861.

Инв. 67/57337

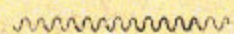
И дрваљ, и каменѣ, и воде, и врлети,
И звери, и гади, и све паклене авети,
И мисли каквугод 'оћеш још невољу люту:
Ништ не смета оном, ко е на божијем путу.

Ниш може посвеша зрака Твом имену даши,
Кое ће само од себе вековима сјати;
Ниш може ко за венацъ му славе цвећа браши,
Кад у нѣму већ нема где ни сирукъ еданъ сјати:
О ал што и Твоє име у свешъ радо ираши,
За шо ће с имена Твога и свешъ радо знаши! —

С В Е Т И С А ' В А .

I.

Р а с т к о .

Игра се царско детенце на майчином крилу,
Обучено све у суво злато и у свилу;
Чудиш се одећи светлой, и златноме пасу,
Ал му ништ недоликуе према смерном стасу.
Бацайте те сјајне стеге с детенцета тога,
Нек му расте духъ просто у зраки вечног Бога;
Нек се развие слободно у висъ и у преко;
К'о што се испупи пуна на майчино млеко.

Майка му тепа : „расти ми Растко мой до греде,
Твое ми очи више, нег царевина вреде.

И вреде . . вреде . . та те ће очи бити роду,
Што е сунце земљи, што су звезде плавом своду.“
Кад ко има очи свести, и ячину волѣ,
Па нека гледне, ма одкуд, на живота полѣ;
Нек сине, ма испод грма, чуда ће да ствара :
Блуднѣ и страве вековма к'о громъ да обара!

Игра се дете без свести без стра' и без вере,
Ал свилу на себи руком као свестно дере.
И све озбиљно у очи майци својой гледи,
К'о да ю пита : да л то шта и за душу вреди.
О невреди . . . ништ невреди . . . само душа мања,
И нѣна жеѣ кleta том се у несвести кланя.
Нетреба оном одеће ни обуће сјayne,
Ко е рођенъ, да явля свом роду вечне тайне.
Дайте му свести и вере, волѣ и ячине,
Па сте му дали, чим ће све окове да скине,
Чим ће да извида родъ од рана, што су лоте,
И изведе га здравиег на божие путе!

II.

Светогорацъ.

У сѣйном Двору силеног Неманъ Стевана,
Гостию све више сваког боговетног дана.
Броя им нема : слезу се од свию краева,
Ко трепти у злату, ком и мачъ у руди сева.
Полазе то ново царство с царем се познаю,
И траже обране, ил му заветъ мира даю.
И кланя се већ све духу, што народом влада,
Кои е савъ од юначства, а с раздора страда.
Свираю свирке, и песме певаю юнаци,
Младежь води коло, зборе око кола старци.

Веселисе ту поваздан и до поютаря,
Даю се гостима, ком даръ, а ком и ударя.
Оживило све, што паде већ неволя стара,
Што земля нема у себи Господару пара.

Неманя волянъ угаѣа сваком у свом Дворцу,
Ал понайвише Мирону, чудном светогорцу.
Калуѣеръ мударъ, одгаенъ у божиіой књиѣи,
А прош'о землѣ, па вештѣ и свакой людской бриѣи.
И духъ му свести из речи и очию сева,
А носи свете мошти, и крестъ од частног древа.
С Немањом слуша тай жуборъ и веселѣ гледи,
Смерно га пита : да л то шта и за душу вреди?
„О та како да невриди, власть у єдној руци,
Па нема више *пошегни* увек и *повуци*.
Погледай само све редом, све є пуно нада,
Сваком се мили веселѣ, што од зла нестрада.
Тако се народи к слави и богатству воде,
А самъ знаш, да *сншъ оченашъ врагу очи боде*.“

Ал код светогорца други лучъ у свести гори,
Неманю смерно погледа, па му смерно збори :

„И чуем я и видим све, што се ту сад ради,
И како се то веселѣ свой множини слади.
Ал како би било то све још пуние сласти,
Да нема ту и страве од претежние власти.
Да се непретвара нико због намере тайне,
Да се неудвара нико због користи сјайне,
Да свако свое мисли и речи просто ствара,
Да се ту по вољи срдце с душом разговара.
О ал може л и бити то кад у таком свету,
Где користь сваког креће и држи у покрету,
Где погледъ, ил осмей срећу узима, ил дели,
А речца срдачна многог до беснила цвели!
Побожно срдце клонисе и најлепше части,
Где божия мис'о мора пред ђаволом пасти.
Нек свако себи животъ тай, колко оће, слади,
Я за нѣг места у срдцу никад несагради!
Ѕданъ тренутакъ самоће у пустињи глувой,
Данъ проведенъ у тишини о корици сувой,
Где просто мислим и желим, што и рећи могу :
Ту сам я за цело ближи и себи и Богу.

Ал шта я толико мою ту пустињу сладим,
Па скоро и теби с речма моим да досадим.
Срећа е свака к'о сунце, што нас с неба гледа,
И светли, и помркне, и рађа се, и седа.
Двори су сви пуни страве, и сјајни милина,
Души е ту тешко доћи до чисти висина.“

Неманя : „Светињо моя! за се имаш право,
Ал овде треба, да е све и сито и здраво,
Да данас, сутра и увек знаде како стои,
Но опет и мача правде свагда да се бои.“

Ш.

Предаја.

Шта тутњи, звекеће, Дворъ се од ње разлеже,
 Ко трчи к окну, ко стои, па рамени слеже?
 Неманя виче на слуге : „Конъ од юнака
 Попримайте . . . од юнака, . . . или од момака!“
 Ето Жупана где езде из мали области,
 Што су биле у божијој, па њеној власти.
 Властељи потегли да власть Немањи предаду,
 И нѣга за главу целог народа признаду.

Зася се савъ Дворъ од сљиног рува и оружја,
 Зраке се разлећу све до луга и валужја.

Войводе царске на очи теку преко врата;
Неманя седи у столу од сувога злата.
Властељи падаю пред њим, падаю жупани,
Све се предае, ко власти, ко власти и рани.
Заклинѣ се све, ко сунцем, шеницом и вином,
Ко здравлѣм, срећом, породом, и домаћим миром.
У skutъ га любе сви редом, па се дижу горе,
У нѣга сви гледе, па му сви из гласа зборе :
„Кад јарко сунце светли, и ведрим небом ези,
На што онда светле зраке другой којој звезди.
Кад пале мразови люти, ил припеке вруће,
Болѣ се одржи, што под грмом стои пруже.
Виш да тако већ и у том написано стои,
Да будемо одсад и ми сви жупани твои.“

Неманя слуша, с властеля очию нескида,
А мисли, како од јада себе да извида.
Тишти га, што е морала пасти крвца многа,
Док се извело единство и садашња слога.
Где врело срдце под тугом у потаи ечи,
Ту нема края ни лека без суза и речи.

Устае властанъ из стола од сувога злата,
Па пада редом едном и другом око врата,
Ког грли к врелом срдцу, ког грли и целива,
А сузе теку, к'о кад се мили гроб прелива.
И развесе с душа магла, што е била густа;
Ал немож' нико од суза да отвори уста.
Неманя самъ стеже срдце, па одслови лепо :
„Речь вам каже, да се нисте покорили слепо.
Ил вас е яда нашег свестъ у слогу довела,
Ил е мисао единства и код вас већ зрела,
Све'дно е : до сад сте били по себи малени,
А сад сте са мною велики, виђени, чувени. —
Ал да се прутци под грмом како непосуше,
Гледайте да од зла ваше сачувате душе!“

Властељи приме те речи, и из двора оду,
Да яве власть Немањину сваки своме роду.
А Миронъ стои, па сетно за жупани гледи —
Неманю пита : „да л то шта и за народъ вреди?“
„О та како да не вреди, кад е власть скупљѣна яка,
Држи у слоги и саме змае од юнака.“

Па стрепи од нѣ и хала, ако е и люта,
И скрећу јој врази, и сви вукодлаци с пута!“ —
Ал Миронъ свестанъ, па види, шта е ту сад било,
Да е то све, очупано тек ястребу крило. —
Крилу ће ястреба перѣ опет да израсте,
Ястребъ ће опет да гњави голубе и ласте. —
Побожно срдце пламти му, лепше желѣ ствара,
Неманю гледи, па му самъ далѣ проговара :
„Добро би било по власти, што су ти предали,
Само да нису грехова стари задржали,
Да им неоста злобе у души и у груди,
Да неоднеше са собом зле власти у ћуди,
Што тера клицу раздора семену проклетом,
И тражи освете и на колену десетом! —
Куну се сунцем, и свачим, а некуну Богом,
Па та се клетва, к’о трешће отуруе ногом.
И сунце е тек к’о зрице пешчано у твари,
А колишна е та клетва! . . . па ти за ню мари!
Ил незнаю Бога; ил га знаю, па се бое
Звати га, што е клетвом правој на мисли нестое,

Ма кое било; ни едно ние за те среќа,
А за њи, за народъ, . . беда . . немож бити веќа!
Ал шта се я због тог ломим и главу разбиям,
Шта се око ти Жупана толико савиям.
Народъ е к'о њива, кою кад сееш ил садиш,
Онако раѓа и носи, како ю кад радиш.
Ново е царство, кошница пуна младог роя,
Где ништа нема без реда, и без общег зноя.
Залуд се без маце младъ рой у кошницу стреса,
Залуд се предаю њиви семена без леса,
Док мис'о люди nebude створъ вишнѣга Бога,
Док народъ свестанъ невиди и самъ шта е слога.
Залуд се дижу меѓе за државе славне :
Њи ће незналежъ и тама са земљом да сравне.
Непомаже ту мислити и желити лепо,
А још и манѣ судбини предати се слепо.
Потоком нек теку сузе и жуборе речи,
Слабо то кога пакленог од отрова лечи.
Мораю ту пасти многе Авра'мове жертве,
Мораю и крстом многе сбрисати се клетве.

Пушта се дублѣ пртало, где се триѣ вади,
Иште се даждѣ с неба, где се требе пољски гади,
Да се очисти од зала сва народна лука,
Ту треба царска, — ал треба и божия рука!“ —

Неманя премишля редом, што му Миронѣ рече,
А немож' у часу речи свом срдцу да стече.
Признае, да му народом много зала влада,
Па незна, ил да чама, ил да се добру нада.
Свесть му се диже, а меке одскочише груди,
Уздану тешко : боли га што су таки люди.
Дао би сваком и животъ свой од прве речи,
Ко би се нашао, да му родѣ од зла излечи.

IV.

З а б а в а.

У сјайном двору силеног Неманѣ Стевана
Сјайности све више сваког боговетног дана.
Гомиласе благо, мислиш, и мрави га вуку,
Свачега доста за десну и за леву руку.
А вию се око нѣга три зелена бора,
Сва три су висока, сва три поносита створа,
Љдри к'о сам тресакъ, па све свое вите гране,
Ил дижу к небу, ил шире па све четир стране.
Цветало по Двору цвеће од царски милина,
И три еднолика крина еднаки висина.

Їднаки и по лепоти, и по свом мирису;
Неманя самъ зна, по свему еднаки да нису. —
Стеванъ и Вукъ и Растко, три Немањина сина,
Сва три стасом к'о три бора, душом к'о три крина.
Пунъ свести и духа отацъ таку децу рађа,
Устае свестно око њи, свестно им угађа.
А снуе л ко, да му племе и потомством влада,
Том су три сина, три желъ, три богата нада.
Отацъ све любви, ал Растка к'о очи у глави,
К'о майски цвѣтакъ капъ росе, кад зора заплави.
А майка му тепа, често мила ради виче,
„Ти 'ш бити сунце свом роду материн мезимче!“
И браћа се пазе лепо, и лепо се друже,
И едан другом у свачем драгом душом служе;
Ако ли едан другоме кадкад што и скриви,
То Растко тако разправи, да му се светъ диви.
Сваки се око свог миля, као вит'о, вие
И сваки се учи оном, што е милъ чие.
Стеванъ се рве са Вуком, и камена међе,
По кои пут и омашке, ал с рамена чешће.

Царске руке, па каменъ тай и одбаце царски,
Лети пусти, к'о из праѣке камичакъ пударски.
Сад се пресвлаче, и бойном тканицом се пашу,
Па копля сѣйна међу, ил добре конѣ ишу.
Коњи увретен скачу, а копля до облака,
Узлеђу, мислиш, танког и недирну зрака.
Сад им мачеви играю у рукама хитрим,
И севаю к'о светлаци пред очима бистрим.
Сад баце мачеве, па се у коштацъ у'вате,
Или се надвлаче клипка, док се неуклате.
Надмеђу се свакояко, а множина гледи,
Па суди, у чему кои од ког више вреди.

И Миронъ озбиљним оком ту играчку прати,
Неманю пита : „Може л то шта и срдцу дати?“
„О та како да неможе, кад се тело крепи,
А крепког се тела крепость и за срдце лени!“ —
Ал у високой души и огањ виши гори,
Тим огњѣм запламти Миронъ, па Немањи збори :
„Опрости о светли кнеже, к'о од мене већи,
Да речем пред тобом, што пред сваким морам рећи!

Земљици жедной и роса прия кад су суше,
А слабе и мртва зрака задовољи душе.
На сыйность смртног оружя како пазе люди,
А непазе на светлостъ, што душу од сна буди.
Кланяюсе величини претежние снаге,
И у том проводе часе, као дане благе. —
А душа, и сила што у души себе скрива,
И нѣна светлостъ, за њи е, к'о да ние жива. —
Яданъ е народъ, што незна за те зраке лепше,
Од кои мора постати свако срдце мекше.
Помрчина душе, крайня сиротиня свести,
Оѣе л ко и кад те яде е твог народа стрести!
Од копля и стрела, и од ножа и од мача,
И све од туѣег зла тражи да му срдце яча. —
И яча . . . яча . . . ал на зло и нѣговой души,
Од тог му врело любви у срдцу засуши —
А ко е без тог, гори е од дивиег брера,
И маѣи од миша, и од найманѣга мрера.
За кога од туѣе крви капъ по капъ прияня,
Светлостъ му душе и срдца на увек зараня!

Бацайте за Бога люди те отровне стреле,
Та нису оне никога у светлост узнеле.
Стресайте сјайност, што вас у несвестицу стеже,
А гори често на души и к паклу претеже!
Божия молитва, како она сваког крепи,
Како се у њой за срдце виша сила лепи.
И како она у грудма све желѣ загуши,
Што светлост праву на земљи заслањю души! —
Молити се и тражити, шта е божа воля.
Ј неznam да е забава која од те боля.“
Док тако Миронѣ Немањи беседио едну,
Спази богалѣ, повика, а Немању гледну.
„Та шта ја јданѣ толике ту изводим речи,
Кад ено пред Двором бедна сиротиня ечи.
Све клясто, слепо, што коре немож да заради,
Од другог чека залогай, да доскочи глади.“
И пође тамо, спрема се, да те Јове леши,
А с Немањином милошћу напред ии већ теши.
„Небой се сиротињо! — свуд има за вас леба,
Где душе знаю, да им код Бога места треба.

Само где срдце робуе нечастивой власти,
Ту нема у милостињи зањ никакве сласти.
Где се ви опоравляте, ту су душе лепше,
Ту дишу за вас, и за светъ виши прси мекше.
Ко прима милостиво вас, к'о божия чеда,
На тог и Богъ с неба оком милостивим гледа!“ —

Скруши се Миронъ у срдцу, кад последню рече,
А суза му обликом, к'о зрака небом тече.
Смотрио Растка, где рани гладне, пои жедне,
Облачи наге, и царски теши већ све бедне.
Прођоше му кроз душу к'о безсвестне протисли,
Прекину мало, па опет и настави мисли :
„О Растко божия и свог рода жељо жива!
Та твоя душа о мртвой сјайности неснива;
Ти тражиш светлостъ, што светли и у гробной тами.
Тим путем иду кроз животъ Светитељи сами!
И самъ сам беднима свагда делио и делим,
Ал опет гдеког невольним и оком уцвелим.
А поглед твой, као да се с райског света спреда,
Тако на бедне слази, к'о што Богъ заповеда.“

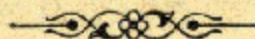
Скрушенъ Миронъ на скрушеног Неманю сад гледну,
Па га пита „е ли просто, да речем још едну?“
Неманя оком, што Миронъ тражи од нѣгъ, шалъ;
А овај пунъ чисте свести настави му далъ :
„Ко самим мачем влада, тог слуша роблѣ мача,
Што нечини зла, где види, да е снага яча.
Понире тек ту зло, ил се на врелу загуши,
Застане кадшто од стра', ал никад незасуши!
Од мача више вреди речъ код народне свести,
Ал речъ вере, коју даю с неба благовести.
Народъ в твой храбри, самъ знаш, зла притисла тама,
Што се ни одкуд и никад неразлази сама.
Ту треба и мачъ, ал свестне требаю и речи,
Да се од јдне рѣе тай јдни светъ излечи.“

Неманя бледи у лицу, у погледу слаби,
А Миронъ и ту прилику за свой саветъ зграби.
„Ти стрепиш, незнаш, ко да да таме светлостъ вишу,
Чие л ќе речи с народа те јаде да збришу.
Небой се ништа : око ќе божие ту бдити,
Где се та правда по вољи вечной мисли збити.

Растко ће твой да омили роду светлостъ вишу,
Нѣгове ће речи с рода тму зала да збришу.
Још ако неприме власти старији над млађим,
Ти 'ш поћи, кад пођеш, у гробъ с покоем најслађим.
А незнам, зашт да и стое слабии над ячим,
Кои ии претеже духом, разумом, и свачим.
Богъ е Давида најмлађег позв'о од оваца,
Да стои над браћом, и над мложином отаца.
Без божие ние, што и ти к'о најмлађи владаш,
И ето како ту владу и пред Богом правдаш.
Па шта то и теби, ил ма коме другом смета.
Да предаш и ти властъ сину од божиег света?
О ал малена е та властъ за Расткове груди,
У кове би стали и сви испод крста люди!
Нѣму е дано, да сее вечног слова семе,
Да узведе у небесну светлостъ твоје племе.
И да буде звезда сјајна твог и србског неба,
Што ће да светли потомству, где му светлостъ треба.“

Тако заврши речъ Миронъ, па утешенъ оде,
Да се опреми на путе, што Атону воде.

Неманя дае му лепе и богате даре,
Да му споминѣ и живе, и покойне старе.
А овај прима, и још пре, него што ће поћи,
Казуе му редом граде, куд још мисли проћи.
И „с Богом!“ „с Богом!“ неста га, већ остави Дворе,
И на Немањином челу наређане боре. —

V.

Намена.

Неманя премишля сетно Миронове речи,
Што кажу, да народъ самъ мачъ од рђе нелечи.
Што му мезимцу и преко реда власть наричу,
Од нѣг му светлостъ племену и земљи обричу.
Свето му се види свако Мироново слово,
Па мисли, какво би било и то царство ново,
Где би по свести народна снага била яча;
А свестне речи за владу снажние од мача.
Па к'о ветрови кад дуну са све четир стране,
И савияю и крше едром расту гране.

А онъ им кадкад одшкрипне, и тек како коме,
Ал се и утврди болъ іош у подню своме.
Тако сад слутнѣ и сумнѣ Неманю салећу,
Срдце му муче, и духъ му ломе и окрећу;
А онъ се немиче с правца; нит се грешке бои,
Већ у намери своіой іош тврђи, нег пре, стои.
„Та то е и божа воля, што ми светацъ каже,
Све в васуе, и залуд, ништ ту непомаже.
Мораю красити землю цркве, манастири,
Где ће се грешанъ у Бога с вечношћу да мири.
Растково до волъ божѣ мора бити царство,
Да се одузме тамі над светом господарство.“

Изрече то гласом, кои и радость прориче,
И явля тврду речъ, што се више непориче,
Изрече . . . па сместа тражи Растка и дозива,
И самъ свом сину сву свою намеру одкрива.
Озбилянъ бабайко збори, а синъ волянъ слуша,
Єр мисли у себи, да га отацъ само куша.
Ал кад онъ гледну, а отцу неста с чела бора,
Кое в сабр'о Мироновъ одлазакъ из Двора.

Онда га сва воля мину, савъ савцатъ протрну,
К'о кад на кога ненади с очию насрну.
Па гледа испред бабайка кудгод да се вине,
Да га како незапита „шта е теби сине?“
Осећа, да су му прси и узке и мале,
А рад да му се са срдца тежки яди свале.
Самоће тражи, раскуте да искупи мисли,
И распе с душе и срдца скупљене протисли.
Сунце се јарко спокійно већ заоду клони,
А Растка к ноћи све веће неспокойство гони,
Мрака му треба, наврела суза да му кане,
Да у њой срдце окали, и да душом дане.
И едва се већ еданут ноћни мракъ навуче,
И Растко се у самоћну тишину повуче.
„Ту сам я савъ свой, где просто и мислити могу,
И све, што мислим и желим, изказати Богу.
О како ми е већ лакше од те две три речи,
И една едита суза како ме већ лечи!
Боже мой, одби ми духу сметнѣ, што му прече,
Да тай узао размрси, ил да га пресече!

Ал било шта му драго, . . . я морам стрести яде,
Ил ове још ноћи царске оставити зграде.“ —

Нечека време на мисли ни на осећае,
За бриге наше немари ништа и нехае,
На сталностъ вечне силе само се угледа,
Онако тече, као што она заповеда.

И Расткова ноћца ездѣ еднаким кораком,
Неће да зна за нѣгове тайне с нѣним мраком.

Растко се бори, крши, и ломи свакојко,
А ноћъ све далѣ и далѣ одмиче еднако.

„О ноћи тамна! што бежиш, док се неизвидам,
И ове тежке окове с душе непоскидам!“

То рекне, па савъ у мисли занесе се нове,
Незна ил онъ њи ганя, ил оне нѣга лове.

„Ал шта се видаш, што ти е наменѣно царство,
Отацъ е стек'о самъ и то сјайно господарство.

Ту суди нѣгова желя, и нѣгова воля.

Па воля, . . . воля, . . . шта тражиш, ние л твоя боля.

А лепо е царство, лепше од милине сваке,

Неможе бити сјайности нигде више таке.

И свашта доста, да ядну сиротињу раниш,
И поиш и заодеваш, и од зла е браниш.“
Ко ће од таки мисли и желя да се брани,
Кад радо слепу и клясту сиротињу рани.
Миле се оне и Растку, прияю му души,
Готово, да с њима све яде утуши.

Кад чекаш у тами, да ти сунце скоро сине,
А место сунца месецъ се тек на небо вине.
Одлане ти нешто срдцу, што видиш и нѣга,
Нит се сећаш у тренуѣу првом другог чега.
Ал кад оzeb'о по равню ездисх спрам месеца,
А равањ ти пута више и више одсеца.
Месец нит светли к'о сунце, нит икако грее,
А студенъ ветриѣъ све веѣма око тебе вее.
Онда тек видиш, да ни пунъ месецъ ние сунце,
И скупляш на себи сукно и ягниѣе рунце.
Ил кад се навуче магле прамичакъ на лаѣу,
А пловци крозањ звездицу уоче и наѣу,
Задовољни са зрачицом, што им она шалѣ,
Па радо по њой и путь свой управляю далѣ.

Ал кад маглену плахту зракъ изнад њи разбие,
И ведро небо безбройне звезде им развие.
Онда тек вичу : „гле куд смо са правца заишли,
Та ние то наша звезда, за којом смо ишли!“
То ти е царство, Расткове желъ куд су нагле;
Месец у тами, и звезда у прамену магле.
Ал чим му се срдце малко од гибаня стиша,
У чистой му души светлостъ већ засину виша.
Па, као да е избавлѣнъ од тежке беде кое,
Повика „о та то сунце, ние сунце мое!
Друго е мое сунце, и друге зраке сев,
Гледати не да у се, ал светли свуд и грее.
Срдце ме вуче па вуче еднако одавде,
И тежи тамо, где светли сунце вечне правде;
Разгони е ума и с волъ помрчину тайну,
И спушта на чисту душу свою светлостъ сѣйну,
Я морам тамо, то лепше небо да потражим,
И жеѣцу душе нѣговом росицом разблажим!
А отац и майка, браћа, и другови твои?
Гле шта њи мили на путу срдцу твоме стои!

Па шта е и то? та духъ се ни злобе небои,
Ти да стрепиш од любви, што на путу стои?
Любавъ е, што стане на путь, ал с пута и скрене
И прашта и блудном, чим се к њой опет окрене.“

Већ мисли Растко, готовъ е, па чека да сване,
Ал му наново и ячи ядъ на срдце пане.

„Како да прежалим отца, што ме пази тако,

Да му огорчим све дане и тренуће свако?

Ал шта да чиним, кад е то и нѣгова воля.

Побожна свестъ свуд да яча, и постае боля!

Оће, да я примим од нѣг власть и цело царство,

Да се одузме тами над светом господарство.

Од свое студени студень никад неумире,

И своме мраку никад се мракъ неодупире.

Ко е икада без свести дао другом свести?

Самъ необавешѣенъ, ко ће светъ да обавести?

Оће да гради уз цркве свете манастире,

Да се ту грешнице душе са савешћу мире.

Ал шта би биле те зграде, нег тамни гробови,

Из кои би плашили светъ тамноће робови.

Кад народъ разуме право с неба благовести,
И неукрсти се крстом као одобести.
Ница ће и саме цркве, к'о по земли цвеће.
На туђу руку побожна свестъ чекати неће.
Како да оставим майку! шта е она ноћи
Бдила, док ме е узвела до садашнѣ моћи!
Ал шта да радим, кад она још и сад ми виче :
„Ти 'ш бити сунце свом роду материнѣ мезимче!“
А шта е сунце без светли, и без топли зрака?
И могу л те зраке икад сјати из облака?
Жао ми е миле браће, Стевана и Вука,
Има ће они без мене, и я без њи мука.
Ал шта да почнем, кад њи ћу горе да уцвелим,
Ако властъ примим над њима и над царством целим?
Углѣша Гребострековъ и Страхиня Обрадовъ,
Црноевъ Бранко, Грубеша и Воинъ Ненадовъ.
Све сами другари васда од детињства мога,
И еданъ другог пазимо, к'о братъ брата свога.
Како я любим њи! . . . Како liebe они мене!“
И већ да клоне. . . Ал сад се као од сна прене,

И викне, „о та нелюбим я њи, нит икога,
Као што гинем за вечном славом вечног Бога.
Ј морам тамо, где срдце едном Богу служи,
И душа се без запона са вечношћу дружи!“

VI.

С а н њ .

Уморанъ Растко још хтеде да почне мислити,
Како ће сузе за њиме сиротиня лити.
Ал му искрсну у уму Миронова гора,
А срдце клону, к'о да га стеже тежка мора.
И санъ га свлада. . . . И у сну младићъ му се яви,
Светао к'о светъ, и красанъ, к'о анђео прави.
У књигу гледи, што стои пред њиме развита,
Па из нѣ сад Растка гласом умиљатим пита :
„Знаш ли, куд води та стаза, којом мислиш поћи ?
Знаш ли, куда ћеш том стазом напоследку доћи ?

Та стаза води у царство, где Духъ свети влада,
Где е мачъ, света речъ вере, любви и нада.
Раскини све, што те стеже, стреси сѣйне споне,
Остави сласти, где душа и у несвѣсть тоне.
Па иди путем, коим си наумио поћи,
Њим ћеш у оно, што тражиш, лепше небо доћи.
Нежали отца ни майке, браће ни другова,
И неброй, шта имаш мили срдачни дугова.
Над отцем и майком, браћом и другови твои,
Та светлостъ, за којом гинеш, много више стои!
Немисли за сиротињу, ко ће да јо рани,
Телесне богце од глади земља ће да брани.
Мисли на слепе и клясте душе у свом роду,
Што ил чаме у мраку, ил посрћу у 'оду.
Твое е видъ очию, и здравлѣ њима дати,
Твое е њи, и савъ родъ у царство славе звати.
Небой се они, за тобом што остану с плачем,
Нит они предате што ће да изађу с мачем.
И дрвлѣ, и каменѣ, и воде, и врлети,
И звери, и гади, и све паклене авети.

И мисли, какву год оћеш још невољу люту,
Ништ не смета оном, ко е на божием путу.“

Чим младићъ сврши, већ Растко иза сна се прену,
Па гледа, куд се та светлостъ испред нѣга дену.
Последня јој зрака пред њим и на јави сину,
Последњи звукъ од гласа тек сад се к срдцу вину.
Разби се о санъ сва сумња, да му ићи треба.
О та такавъ санъ мож' бити посланъ само с неба!

Кад грмљавина, виори, и олуе стану,
Облаци се разиђу, а маглуштине пану.
Обичне сунчане зраке лепше нам се чине,
И оживе, што е од стра пошло већ да гине.
Тако тай лепи санъ прия сад Растковой души,
Што јој и сумња и слутња роеве утуши.
И крепи ју, да се земне сјайности снебива,
Па му се срдце од чисте радости прелива!
Нестало борбе с намером, што е била нова.
Па му сад падаю на умъ Миронова слова.
У срдцу му к'о звукъ трубе арханђелске ечи
И гласакъ сваки од ови Миронови речи :

„Еданъ тренутакъ самоће у пустињи глувой,
Данъ проведенъ у тишини о корици сувой.
Где просто мислим и желим, што и рећи могу.
Ту сам я зацело ближи и себи и Богу.“
Тренућа та, и те дане самъ себи обриче.
Поћути мало, па опет из гласа повиче :
„О зашто се те речи мом срдцу тако миле,
Као да говоре из њи саме више силе!
Незнам! . . ал као за каквим с неба чудотворцем,
Тако ме све вуче срдце за тим светогорцем.
Што мене, . . ал и у кући све, што има свести,
А зашто? немож' се нико још да обавести.
Незнам, е л вестникъ божие савршене волѣ!
Ал мора бити за душу у тој гори болѣ,
Где е онъ ближи себи, и ближи теби Боже!
Па шта се друго за нѣга и мислити може.“

То рече, па брои : досад нек е у Призрену,
У Скоплю д'овда, а д'онда биће у Водену.
И брои дане, и брои часе, и тренућа,
И нађе га у Солуну до осмог сванућа.

Опет и места и дане, и часе понавля,
И опет брой, и опет тако му се явля.
„Зацело е у Солуну до осмог сванућа,
Чекати ние већ више ни едног тренућа.“
Самъ себи то каже, и самъ себи одобрава.
То му е сад една желя, и намера права.
Па тек што сунашце ноћне из постелѣ сину,
И Растко се на путъ, као звезда небом вину.

VI.

П у т њ .

На небу сунце високо одскочило горе,
Радуе му се сва земља, и весели море.
Од ноћне таме и магле ни трага неоста,
Топлоте свему а свему и светлости доста.
Све живо, ради, путуе, и доспева свуда,
Све добре волѣ, нестрепи ни од каква чуда.
Ко пара црталом полѣ, ко мрви бусенѣ,
Ко копа бразде, ко теше кленѣ и јасенѣ,
Ко коси, жанѣ, ко сноплѣ у кладнѣ садева,
Ко се већ бави и око новии усева,

Ко вози равњом, ко брегом, и кроз вишу гору,
Ко веслом креће валове по тијоми мору;
Мили се и прија и радъ и 'одъ сваком живом,
Кад види да није у злу ни на путу кривом.
Пунъ е и тежакъ и путникъ поузданог нада,
Што сунце светли и грее, а тишина влада.
Надмеће се едно с другим, упинъ се свако,
Да дође крају што брже, док е време тако.
И свако за себе тражи утрвене путе,
Да ненаиђе на запонъ и незгоде луте.

Самъ Растко по тамној гори странпутицом иде,
Нит га сунчане зраке, нит очи чие виде.
Држи се тесни склопова, и све гушћи шума.
Нетражи пута, ал пута свог несмеће с ума.
Прште суварци по земљи, кад на њи корачи,
Крше се гране, кудгог се кроз гране провлачи.
На праску из даљни драга ека се одзива,
Мислиш, ту мора да чудо утвара почива.
Каменъ се извине с места, кад на нѣга стане,
И котрля се и скаче, и у пропасть пане.

Па бруи из бездна, мислиш, пако се отвора,
Да пошлѣ на светъ духове самртногъ помора.
Тек што се праска и ека у даљини смлати,
И у свой одаръ тишина мало се поврати.
Ал опет из дуплѣ грозно совуляга викне,
А гладни вукъ іој из крша с циком одурликне.
Осамлѣнъ Растко своима све ушима слуша,
Па мисли „незнам ил ме то страши, ил ме куша,
Залуд ме куша и страши, и уши ми туче,
Кад мѣне желя све веѣма за Мироном вуче.“
Непреза од страве, ал му срдце яче лупа,
И незна, где є, ал опет у напредакъ ступа.
Од дрвета до дрвета, од кута до кута,
И неѣе да одустане од узетог пута.

Веѣ сунце скупи са землѣ свое светле зраке,
Па седе да одборави сие у миру лаке.
И сутонъ проѣе, а мракъ се, као тесто, густе
Увати над Растком, и свуд око нѣга пусти.
Нит како стати, нит како сести, нити леѣи,
А од те ноѣи и таме никако утеѣи.

„Шта Богъ да“ рекне у себи „да одданем мало,

Ние ми за сном, већ ми е за одмором стало!“

Где стаде, и седе, а где седе, ту и леже,

Заспа, и у санъ сарани све неволъ теже.

Тек сведе очи, опет му дође, к’о на яви,

Сановни знанацъ са венцем светлиим на глави.

Руком му показа венацъ, како светло гори,

Осмену се на нѣг, па му умиљато збори :

„Небой се Раство, држи се само пута тога,

Та твоя воля, воля е и вишнѣга Бога.

Небой се ничег на свету, на ново ти являм,

Запамти речи, кое ти и овде понавлям :

„И дрвлѣ, и каменѣ, и воде, и врлети,

„И звери, и гади, и све паклене авети,

„И мисли, какву год оѣш још неволю люту,

„Ништ не смета оном, ко е на божием путу.““

Кад зора прође, и сунце просу свое зраке,

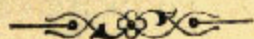
Раство се буди, и скаче лакъ на ноге лаке.

Па најпре погледа оком свуда око себе.

Ал пред њим множина гладни вука землю гребе.

А за њим отровна гуя едъ лютито блюе,
А тма слепића из труле до нѣг липе клюе.
Власъ му се диже на глави кроз крвѣ иду мрави.
После онаког санка, о! то е уморъ прави! —
Уздану тежко, . . . а мисли : „никада Мирона.
Никада доћи овако до светог Атона!“
Помену Бога . . . па баџи око на зликовце,
Ал они се разиђоше, к’о на наши овце.
Погледа гую, и гуя у каменѣ се скрива,
А онѣ се чуди и диви свему, што се збива.
Чуди се и диви, и свом неверуе оку,
Па опет тражи пред собом ту дивию стоку,
И тражи за собом гую, и гледа где су змие,
И доиста све бежи, и све се од нѣг крие!
Скрушени погледѣ кроз гранѣ к небу горе шалѣ,
Прекрети се поклони, па путѣ настави далѣ.
Са стене у кршѣ, из крша опет на врлети,
Где изскочи предањ медведѣ, а где вепарѣ клети.
Сваки часѣ у мисли себе самог ту сарани,
Што незна од таки беда како да се брани.

„Та тебе тай гадъ, и то зло зверинъ нетражи,
Већ ти њи гаяш“ самъ себе кадкад с тиме блажи.
И иде волянъ кроз беде, и напред корача,
Осећа, да снага духу и срдцу му яча.
И надъ га крепи, желъ му постаю све живлѣ,
И немисли више на стра од пустинѣ дивлѣ.
Тако се срдце на беде преломи и склони,
Кад га к' небесной светлости права желя гони.
Ту ти е врело од свете мученичке крви,
Ту ти е, за чим свестанъ светъ, к'о за чудом врви.

VIII.

Бешенъ.

Не требаю оном мачи, ни копля, ни стреле
Ког желъ за крвлю нису никада занеле.
Яче су очи чисте нег стреле буди кое,
Њи се и звери и гади, и сви врази бое.
Тако путуе и Растко кроз пустиню пусту,
И без оружя и без стра' гази гору густу.
И већ га више ни слутнѣ никакве немуче,
Ал пред њим лепа поляна наеданпут пуче.
Рек'о би да се обукла у зелену свилу,
А цвећа, што по њой мири, к'о у райском крилу.

Насред поляне боръ, ком се дижу горнѣ гране,
Мислиш, за сунцем у небо поћи да се кане.
А долнѣ бацаю сенку по зеленой трави,
Растку се чини, што види, да ние на яви.
„Одкуд то овде!“ диви се полянином створу,
Диви се створу, а ближе примиче се бору.
Кад тамо, ал у дебелом ладу неко лежи,
Незнаш, ил чама, ил е пао у санъ тежи.
За клубукъ задео киту од китнасти ружа,
Сивъ му се огртачъ шири, и до пете пружа.
Пуцета златна држе се о свилени конци,
Свеза од злата, и златом везени запонци.
Блиста се поред нѣга мачъ до сѣйни корица,
А уз мачъ луцањ за стреле са пет тетивица.
Диже се, кад спази Растка, па очи избечи,
Мачъ счепа, уста изкриви, па се нањ изпречи :
„Шта 'ш ти ту, ако не'ш смрти од мог мача люта?
Предай се, ил падай, — за те нема другог пута!“
Растко га гледа : све му е, к'о у горског звера,
Ил као у оног, кои — убити се смера. —

Коса му стрши, очию мутни и крвави
У лицу тамном изгледа к'о зеленбаћъ прави.
„Шта ти е?“ виче му, „та я тебе непознаем;
Па незнам, зашто да падам, ил да се предаем.
Шта те ту држи, ил радостъ, ил неволя люта,
То я неразбирам, нит знам твог икаквог пута.
Ти четай, шта чекаш, а я идем путем моим.
Нисам радъ, да ти шта сметам у жељама твоим.
Па на што ту претня, и те речи пуне злобе,
Где нема ни заеднице, а камо л деобе.
Баци тай мачъ на страну, ту нема за нѣг места,
Па кажи ми право, куд се пружа ова честа,
Е л Призренъ далеко, коя стаза води к нѣму?
Све кажи, да и я кажем „*хвала ши на свему!*“
Стиша се на те речи ђудъ код незнанца мало,
И већ му е и мрштило са очию спало.
Све лепше и лепше младог на путника гледа.
Готово да му од себе одступити неда.
„Призренъ е близу . . ал стани, вели, да те питам,
Шта тражиш, и да ти кажем, што се я туд скитам.“

Честа, што видиш пред собом, ние тако дуга,
А стаза една, нигде е непресеца друга.

И я ѓу с тобом . . . ал седи, за тим ми е стало,

Да се повратим од страве, и да данем мало.

Препао сам се од тебе, незнаюћи, ко си,

Ни каква те зла среќа туд по тој гори носи.

И да е дошло до мача, ил до ови стрела,

Богъ самъ зна, куд би ме страва у буици снела!“

А Растко на то : „Кад се ти мене тако боиш,

Да како ти са светом, и са савешћу стоиш?“

„Е како стоим . . . никако . . . тако, да се дивиш.

И да ме, кад чуеш, с мое те ѓуди некривиш.“

То рече, па седе у ладъ, и Растка посади,

Па свою приповестъ поче овако да гради :

„Я сам единац Ралете, славнога Жупана,

Бешенъ ми име, био сам майци „мила рана.“

Док су цветала жупанства, гаенъ сам у наду,

Да ѓу и я скорим стати на ту сљину владу.

Отацъ . . . о отацъ мой, што већ у гробу почива.

И о свой мојой невољи можда и неснива.

Отацъ ме пошлѣ у Солунъ, као дете мало,
Што е у свету к'о цветакъ безазленъ стояло.
И да сам остао дете, камо моя среѣа,
Од детета желя неби била никад веѣа.
Па неби знао сад, шта е, изгубити благо,
Ил и недоѣи до оног, што е срдцу драго.
Нит би ме застао овде ти под овим бором,
Нит би я устао на те с овим смртним створом.
Нек би се у овом свету шта му драго збило.
Бешенъ би био детенце, што е сваком мило.
Али данъ по дан ту проѣе, и я младићъ поста,
Ал какавъ? . . . С жељом, што никад незна, шта е доста.
Што се по целоме свету свуд унакрст стере,
И тражи, све сласти светске сама да побере.
И што се ничим и никад немож да заязи,
К'о да е вавек све сами разациню врази.
Тако сам мое солунске проводио дане,
А нигде ми мисли нису могле да се стане.
На сваку саветну речцу букнем као пламенъ.
И сваког пута срдце ми тврдне као каменъ.

Ко ми е ласкао, да сам од свакога бољи,
И увек само мојој се удварао вољи.
Тай ми е био у ђуди, ал никад у груди.
Па сад и самъ суди, шта сам вредио код люди.
Час по час, а Бешенъ меня тобожне другове,
Потисне старе на страну, па набавля нове.
Остави и те, па тражи поклонике друге,
А све га се живо клони, к'о сврабљиве шуге.
С том ђуди манем Солунъ и пођем кући својој,
Мислећи о власти већој и о сласти новој.
Како ће у власти бити и за сласти згоде,
Премишлям умом, а желъ расту к'о из воде!
Едва сам чекао кући еданпут да стигнем,
И да мачъ мой над државом и над светом дигнем!
Есть! ал умъ мисли друго, а судба друго спрема,
Што срдце тражи код куће, тога више нема!
Тишина тужна скоби ме, и немила тама,
Заветна смртна освета, и чемерна чама.
Негдашнѣ юначке слуге, к'о обсене стое.
Шапућу и зуче кано челе кад се ров.

Нема ту праске, вике, ни заповедни речи,
Нити ту копля на служби, ни мача да звечи.
Све е већ ладно, к'о старом у телу окрайци,
Где срдце неда топлоте, недаше опанци.
Питам за сјаиностъ, разбирам за отчеву владу.
Шапћу ми све редом: све е у Рашкоме граду.
Стотина стрела кроз срдце мислим да ми прође,
Цели ми се светъ преврну, и несвестъ ми дође.
Нит видим, нит чуем, нит знам од зла шта да радим.
А никог таког, коме смртъ мою да повладим.
Што видим, све е жалостно, јдно и чемерно,
А што е живлѣ, каже се, да е већ неверно.
А где е мати? — У земљи од јуче почива.
А где е отацъ? Ено га, где санъ смртни снива.
Ударъ на ударъ, већ мука немогу да смажем.
Е л жива Коса? . . . о! . . . ал то нетреба да кажем!
Пребледи савъ . . . ал очима опет закрвави.
Лице му проби крвѣ, гледи к'о вукодлакъ прави.
А Растко види, с мукама да се Бешенъ бочи,
Помисли „ту нема края“ па на ноге скочи:

„Бешене, я морам далѣ, теби како воля.
За путника е светлостъ од помрчине боля.
Само ме право, молим те, Призрену упути.
А я већ видим, да су ти твои яди люти.“
„Та стани, молим те, куд си навалио тако,
Прекинути свог яданя ником ние лако.
А мени ядном яднику колико е теже.
Од кога сви широм као од наказе беже.“
То рече, па и самъ скочи, и пођоше скупа,
А стои ядни срдаца у прсима лупа.
Ер теретъ обадвоици на грудима лежи,
Едном, што жали власть, другом, што од власти бежи.
Растко би дао сва блага, и круну од злата,
Да му се скине невољни тай другъ само с врата.
А Бешенъ савъ ври и кипи од чкакљивога еда.
Што едва чека, да Растку све изприповеда.
„Одтрчим, вели, к отцу, ал — онъ се с душом бори,
Погледа ме тужно, па ми полумртавъ збори :
„„Бешене! . . за ме на свету већ останка нема!
„А Богъ зна, шта се и за те у животу спрема.

„Мислио сам, да оставим теби мою владу,
„Ал нема ништа сва е власть у Рашкоме граду.
„Теби остае . . . osveta . . . osveta . . . osveta.“
С тим речма ладной се смрти у наручя спрета.““
Пођути малко . . на брже у коракъ корачи,
И опет крваву мезгру на очи навлачи.
„А Коса . . . мислим и мислим да ти то некажем.
Ал пуно срдце, па немам буд яда да слажем.
А Коса . . . живи . . . ал неће за ме ни да чуе,
Па то ме мучи и тишти, и боли и труе!
Прежалио сам отца и матеръ . . а мачъ власти
Што носи Неманя и над отчевом области.
Нек носи . . . непоможе му ту мишица яка.
Нѣму ће тай мачъ osveta избити из шака.
Ал Коса! . . Коса! . . зашт неће за ме ни да чуе!
Зашто ми душу и срдце, и савъ животъ труе!“
То рече . . па се утиша, и мирно уђута,
К`о да га тако нетишти више рана люта.
Корачи, па опет „о та ништа ние теже,
Нег кад сви яди на срдцу у потаи леже!

Лакше е ядном, пред другим кад се излелече :
Узаймне сузе и речи брже тугу лече.
Знаш ли, да ми се к'о каменъ неки с душе свали,
Само што поведо с тобом тай разговоръ мали.
Блага још имам, и имам да расточим доста,
Како би сретанъ я био поред таког госта!
Остани код мене, да ми олакшаваш яде!
Никога немам . . . уживай мое сјayne зграде.
Да ти у њима ништа и никад незабраним.
Да те повољи све самим изсечцима равим!
И поим најслађим пивом, што у Ћипру роди.
И што и мени самоме у невољи годи.“
Ал наеданпут трже се, к'о да се помами,
Погледа Растка, па плану, као огањ сами.
„Нећеш ли! . . тако ми овог Ралетиног мача!
И тако ми клетве, што е и од ове яча!
Ођу да спрегнем с паклом, и с ђаволом клетим.
И целом крштеном свету грозно се осветим!“
„Богъ с тобом, Бешене, мучи, окани се тога.“
Растко му повика „зашт да тако цвелиш Бога?

Нит питаш, ко сам, ни шта сам, а зовеш ме к себи;
А Богъ зна! . . . можда би био и я мрзакъ теби.
Можда я бежим од оног, за чиме ти гинеш.
А ти мислиш поред мене яде те да скинеш.
Кад имаш зграда пространи, шта врлудаш туда,
Где те бесъ вуче, да мислиш на паклена чуда.
Самоћа е станъ и мила отачбина оном,
Ко ние привезанъ за светъ таком ядном споном!
Имаш ли блага . . . има и сиротинѣ бедне.
За лебъ и пиво, о шта е сувотинѣ жедне!
Помоћи што треба има у свету шта и шта,
А я имам свега доста, нетреба ми ништа.
Мое су желѣ друге, и другом теже краю,
У таком никад немисле станити се раю!“

Жао Растку, што Бешена врази тако драже,
Па смисли, и већ науми, да му се прокаже.
Ал пасъ залая у кршу . . . а Бешенъ се трже.
Све сметну с ума, па за псом у кршъ скочи брже.
Растко га пусти да иде и по гори лута,
А онъ се држи и далѣ предузетог пута.

Па мисли „какве ти нема у народу снети.
„Боже мой, како тай живи, како л ће умрети!“
Радостанъ, што се опрости тог пакленог друга,
Немисли, куд ће га стаза извести из луга.
Ѕди и хди, и сретно у Призренъ доезди.
А незна каквой га судба ту доводи звезди. —

IX.

К о с а.

Насред Призрена лепъ просторъ без икакви зграда,
Где сазива у единство светъ божия правда.
Црквица мала, око нѣ свуд крстови сами,
Казую свету, шта лежи под њима у тами.
Растко ту стаде, на мисли, где ће да почива,
О новой іош каквой борби ништа и неснива.
Вечерњи сумрачакъ танка тек развио крила,
Сва светлостъ тами іош ние уступила била.
Жубори светъ по Призрену, и певаю петли.
А код едног већег врста свећа смерно светли.

Под вкрстом на гробу неко нариче и вчи,
Ал Растко неможе свию да разбере речи.
Слуша и слуша, и кадкад по гдекою свати,
Ал найвише чуе речи „мати, мила мати.“
„Боже мой!“ савъ скрушенъ Растко помисли у себи,
„Нисам ли я яданъ тежко сагрешио теби.
Гле како и мртву матеръ нежне душе траже,
Како се срдце на гробу за њом пренемаже.
А я . . . я остави живу, да вене у чами.
О! та то могу бездушци учинити сами.“
На то му срдце протрне, и очи му стану,
А из њи за милом майком сама суза кану.
Обриса сузу с облика, па још прислушкуе,
Примиче се гробу, радъ е, да што више чуе.
Ал наеданпут по плачу и ецаню многом,
Смеранъ му зазуи гласакъ „с Богом, мати, с Богом!
„О зашто е тай гласъ тако тужанъ и потмуо!
Ал опет милиег од нѣг никад нисам чуо!
Чини ми се, ни анђеловъ на сну ние био
Тако, к’о што ми е овай срдцу моме мио.“

Док тако мислио Растко, . . ал нестаде мрака
Испред нѣг од светли лица девоячког зрака!
Учини му се, да с неба сѣйна звезда спаде,
Кад тай створѣ милина пред нѣг к'о анѣо стаде.
К'о анѣ'о стои, па тужно и кроз плачѣ му збори :
„О ваљда имаш ту кога, за ким те ядѣ мори.
Па идеш и ти да проспеш сузе на гробѣ мили,
Да лакше срдачне туге одолеваш сили!“
Лице јој к'о сунце, речи к'о сунчане зраке,
И лете управо к срдцу као стреле лаке.

Нетреба ту ни времена ни многог говора,
Где се састану две душе еднакога створа :
На еданѣ погледѣ, на еданѣ безазлени гласакѣ,
Сроде се оне на пречацѣ, и за тили часацѣ.
Таке сад две душе, една према другој стои,
Нит една друге зна, нит се една друге бои.
Нема кад Растко да мисли, ни да речи слаже.
Већ оно говори, што му само срдце каже :
„Немам я никог ту . . . већ ме путѣ нанесе амо,
Па сам гледао најпре у ону светлостѣ само.

А после чуем гласъ, што ми викну „и ти скруши, —

„И потреси сву дубљину и срдцу и души!“

И савъ ми се духъ мой скруши од тог тужног гласа,

И кану суза с очию, к'о капъ росе с класа.

„О та то е,“ привати му створъ анђелски речи,

„О та то е гласъ, што мене од мог јада лечи!

Гробови тамни, како нас страовито плаше,

Кад ние у њима, за ким гине срдце наше.

А како нас блаже, кад ко у њима почива,

Ко нам из душе и срдца никад неизбива!

Од како ми майка овде саранѣна лежи,

Чудим се кад чуем, да ко од гробова бежи.

А за ким ти сузе рониш, и за ким тугуеш,

Одкуд те нанесе путъ и куда путуеш?“

Наѣ се Растко у чуду и чудной незгоди,

Валя му реѣи, а немож' речи да погоди.

„Тугуем я . . . тугуем . . . за . . . за милим бабайком.

За браћом, есть, есть, да, ал сад найвише за майком.

А путуем . . . тако . . . досад . . . я путуем свуда.

А то е самоме Богу . . . есть . . . самъ Богъ знао куда.“

То муца, а мисли : „ово нису горски звери,
Већ душа, што може тайни отворити двери.“
И већ е готовъ, да рекне той Милини „с Богом!“
И већ испред нѣ намисли корачити ногом.
Ал она „о! та твои су яди много већи,
Видим, да њи и неможеш од туге изрећи.
Оћеш ли, да те одведем к старом отцу моме,
Да код нас дадеш одмора трудном телу своме.
Па ћемо још едно другом да се изыдамо,
Код таке туге шта ћемо, и шта друго знамо?
Нит вели „оћу,“ ни „нећу“ ал тек неодступа.
Успоред пође . . . срдце му необично лупа.
Студень га бие по плећи, пламень лице пали,
Час очи засене, . . . а час нога му се смали.
Корача уз ню, ал незна ни самъ како иде,
Чини му се, да га очи целог света виде.

„Ево нас, већ смо код куће,“ створъ милина рече,
Па виче „водим нам госта Отацъ! добро вече!“
А старацъ пита „где сте се нашли у то доба?“
„Где смо се нашли? У гроблю код майчиног гроба.“

„Код гроба, гроба;“ па и онъ на то сузе проли.
А да се посади до нѣг младог госта моли.
„Ето виш синко“ настави старацъ далѣ речи.
А гласъ му, к’о звоно, што смртъ оглашуе ечи.
„Кадгод се спомене гроблѣ, и гробъ верне друге,
Немогу да држим суза од велике туге.
Ал чудо, како ми е та туга опет мила.
Чисто ме нѣна у жићу подупире сила.
И мои дана нестает, све већ иде краю,
Ал још ми желѣ, к’о искре у пепелу траю.
Оне ме блаже, кад сузом гробове преливам.
И кад за вечни одлазакъ све спремни бивам.
Ко нема гроба, над коим мора узданути.
Нит се нада, да ће суза и над њим канути.
Тай на час спреже са земљом, с небом ни толико.
Узалуд живи, к’о што е узалуд и ник’о.
Осамлѣнъ мора да увек странпутицом прти.
Утехе нема, док живи, нит има на смрти.“
Мени е Коса то, што су простой тици крила.
Она е майци на смрти сва утеха била.

На нѣной руци душу е испустила лако,
Прешла у вечность весело и то богзна како?
Без нѣ би іой отежчани били вечни пути,
А мени и ови часи и последњи люти.“

Х.

Г р о б л я .

Прођоше старчеве речи кроз Растка к'о стреле
Сневесели се, ер су му све мисли занеле.

А старцу жао, кад спази, па га пита просто :

„Ние л ти тежко, што си ту на ноћиву ост'о?

Ил ти е 'ћи моя штогод неповољно рекла,

Кад те е самог код гроба майчиног затекла?“

„О ние! ние! мени е овде све повољно,

Само што немогу да се начудим довољно.

Што ми се лепе за срдце та, што чуем, слова,

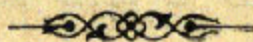
Па ми подижу у нѣму осећаня нова.

И наеданпут савъ се у светли духъ претвори,
И младићъ видовитъ као старацъ старцу збори :
„Гробля су била и биће светиня за люде,
Што право о свом животу и о смрти суде.
Светиня за оне душе, кое су у свести,
И знаю, да ће и оне свой пра' у гробъ стрести.
И немож' нигде капъ сузе жалости да прия.
К'о онде, где милость лежи, и почива чия.
Из милог гробля устаю народу године.
Што га у часу за славу предака обчине.
Без славни гробова нема — гласа за нѣг нема —
Што би га звао на светлостъ, кад у тами дрема.
И као што сунце испод землѣ небу светли
И онда, кад глуво доба оглашую петли.
Тако духъ предака испод груде и из раке,
Вредноме потомству шалѣ славе свое зраке.
Што више славни костию по гробови лежи,
Све далѣ од потомства им паучина бежи.
Гробови казую славу, што е земљом прошла,
Казую и путе к слави, што іош ние дошла.

Ал нек су пуна сва гробля славини робова.
Без светог живота нема ни свети гробова!
А шта е — (о ал простите ви покойне кости,
Што немогу одолети срдцу у жалости.
Грехъ е мислити, а рећи греота іош већа,
Но морам да кажем, што ми духъ сада осећа).
А шта е и било свето код предака наши?
Животъ нас њиовъ васцели к'о страшило плаши.
Залуд се свуда осврћеш, и свуда окрећеш.
Свете божие любви код њи наћи нећеш.
Немаре за душу, нити гледе, шта е чие,
Свуд траже како ће еданъ другом крвѣ да пие.
Где им мачъ у руци сева, само зато сева,
Што оће за поясъ еданъ другог да задева.
А где е, да ко небесне божег дрвца брсти
Очисти у роду своме од гадне некрсти?
О нема, . . . код њи тог нема! . . . већ сви коледую.
Више се Доди, Лељи, нег Богу заветую.
Више се кланяю тамном младоме месецу,
Нег сунцу правде, и вечном са небеса Светцу.

Негледе на путь божи, а вражиим трче,
И пакленом гари душу и свой животъ мрче.
Од огня помоћи траже, и кроз пламень скачу.
Пазе шта гракѹ гаврани, и шта вране гачу.
Од лучног перя чекаю свою судбу нову,
И свачем верую више, нег божиим слову.
Код таки блудня, и таки душевни отрова,
Мож' бити мили, ал свети никада гробова!
Но опет зато, гробля су светиня за люде,
Што право о свом животу и о смрти суде.
У њима нема освете, злобе, ни пакости.
Слажу се, као и свете, све покойне кости.
И над њи долази любовъ од телесне веѣа.
А света е любовъ, што се и костию сеѣа!“
То рече, па се застиди, у кањ би се слио,
Да може, што му се чини, да е у сну био.
А старацъ диви се речма младог свога госта,
Само, што га чу њи двоє, то му ние доста.
Радъ би, да народъ . . да савъ светъ чуе така слова!
Не би л нова гробля, била и светиня нова!

„О синко. ко свету таке раздае колаче,
Тай мора бити божие самоуко дяче!
Дед Косо, ћерко, привати и госта подвори,
Постелю, и све што треба за починакъ, створи.“
То рече замишлѣнъ Драгша, па устаде с места,
Постоя малко, и већ га између њи неста.

XI.

Лю б а в ь.

Растко и Коса, обое к'о два лепа цвета,
Што су узрастли за спрегу у обадва света.
Девойче пуно смерности и побожног стида.
Ал опет с младога госта очию нескида.
Рада би, да іош говори, да га вавек гледа,
И слуша, и да му никад ни отићи неда.
„Одкуд му те свете речи,“ мисли, и погађа.
А слутня за слутњом лети, и муке іой рађа.
Лучъ іой од стида, и лучъ іой од любви гори.
Па еданъ годи іой срдцу, а други га мори.

А оба дижу на лице руменнию бою,
И сваки у оку силу показуе свою.
И Растковъ чисти духъ слази с пророчки висина,
Уступа срдцу, да гледа тай створъ од милина.
И гледа . . гледа . . и немож да га се нагледа.
Још би шта рек'о, ал стидъ му говорити неда.
Погледи вдни, то су све речи оба двога,
И к'о да сваћаю савъ духъ тог говора свога.
Ал стаде Коса пред Растка с поноситим стасом.
Посу се стидом, па рече најнежним гласом.
„О! да си ти синъ Немањинъ, Растко, срећом којом,
Ил да я нисам Драгшина Коса судбом мојом!“
Изрече то, па запламти, стидъ е сву порази.
А сузе јој теку лицем, као кишни млази.
Збуни се Растко, па немож да се обавести,
Зачуђенъ пита самъ себе пола у несвести.
„Одкуда сад, и зашт' желя та у њој да се роди,“
Погађа и погађа, ал немож да погоди.
„Растко“ и „Коса“ еднако по глави му тече.
„Да си ти“ „ил да я нисам“ шта ће то да рече.

А сузе нѣне, све каплю на срдце му врело.
И пеку га, к'о сунчане зраке просто чело.
Стеже га страва, плаши се од имена свога,
Преза еднако од неког пламена новога.
Зной га пробия и мучи, и срдце му суста.
А речь му силом и сама излази на уста :
„Да сам я Растко Немањинъ, к'о што би ти рада,
Ил да ти ниси Коса, од свег твога яда.
Па шта би било? . . казуй ми од шта тако страдаш,
И врели суза у себи неможеш да свладаш?“
Ал ядной Коси нестало у езику силе,
Па немож' да одговори на те речи миле.
Очима само погледа Растка, па га мане.
А нѣга мисли од туге немогу да бране.
Уплашенъ и тужанъ скупа, и врео и ладанъ,
Слуш'о би речи Косине и жеданъ и гладанъ.
Ал Коса немож' од суза до речи да дође.
А пѣга удня за тайном никако да прође.
„О казуй, казуй ми Косо, шта те Растко тишти!“
А суза му из очию ође да пропишти.

Разбра се Коса од сметнѣ, душом мало дану,
Учини іой се, к'о да іой пред очима свану.
Срдце іой одпусти, к'о пред даждѣ крушацѣ чисте соли,
Па Растка смерно погледи, и смерно га моли :
„Опрости брате, ако сам што неслично рекла,
Сама е из јдног срдца јдна речѣ утекла.“
То рече, . . . а прекрили іой лице стидѣ руменни,
К'о ведро небо кад застре облачакѣ црвени.
Ал Растка лютѣ јдѣ гризе, и прси му клюе,
Што жели тайну из уста Косини да чуе,
Самѣ незна, зашт' жели, ал тек осећа да жели,
К'о да су му се сви јди на ту желю свели.
Гледну на Косу . . уздану . . и суза му кану.
„О казуј Косо!“ . . па далѣ све му речи стану.
И у прсима Косиним нови пламенѣ букну,
Сузе іой буйно, к'о челе из кошнице сукну.
Па кроз плачѣ еца „о Растко, камо срећа моя,
Да ми нико ние каз'о да ћу бити твоя!“
Код заднѣ речи сва клону, и у несвестѣ паде,
А Растко смућенѣ око нѣ устаяти стаде.

Ради нѣ стрепи, а за се бледи и румени,
Єр мисли . . . „гле! . . . и она е наменѣна мени!“
Чим дође Коса к себи, и чим се поврати,
Оком моли Растка, да іой ићи незакрати.
Показа му одаръ, па е наеданпут неста.
Изчезну . . . к'о сјйна звезда кад изчезне с места!

Растко се крсти и моли, па у одаръ леже.
А туга тежким оковом грудъ му меку стеже.
Стотина мисли по глави, а од слутня чете
На црни крили кроз духъ му и кроз срдце лете.
И царство, и властъ, и Коса, све му сад оживи,
Па самъ се своме бежаню и чуди и диви.
И Миронъ му и анѣо излазе пред очи,
Ал већу сласть му у срдце речъ Косина точи.
„Гле она незна, ко сам, па како за мною гине,
Та я сам, што треба, да іой те све яде скине!
Куд ће ми душа, кад кане на ню суза многа?
А зар то, што удим, ние од самога Бога?
Зла е и било и биће док е овог света,
Па шта да мени то више, нег другоме смета?“

И люби л. Бога, ком' само на зло шкрипе зуби,
А 'ваког створа божие милости нелюби?"
Потрвенъ лежи му већ надъ од намере свете.
О ко ће да прегази те навеяне смете!
Малакса и духъ у нѣму. . . Ал свестъ му још стои,
Па се ти' блудня срдачни' нимало небои.
Већ скупля силе, и духу примиче се ближе,
Да га на већу мисао повраћа и диже.
И чим духу свести прва зрачица засину,
Власть срдца паде, и ядъ му люти одумину.
Па као да е изплив'о из страшни таласа,
Одану мало, па викну себи самъ из гласа :
„О како ми е та блудня срдцу сладка била!
Нечудим се, што су ми и духу пала крила,
И треба пред чистом душом, кад у чезњи тоне,
Да и духъ чисти од чезнѣ и дивоте клоне!"
То рече, па се у пуной снази волѣ диже,
Ер види, да му победа над милином стиже.
Из мисли намишляй вољи за путъ даљи снуе.
И тако збори, к'о да га ту и Коса чуе.

„О Косо, удня, којой се твое срдце кланя,
Єст света, ал є од мое кудикамо маня.
Моя се пружа у вечность, и на нѣном полю
Спрема се свету божию испунити волю!
Остати код тебе едне с том удњом немогу,
Што тежи, любеѣи савъ светъ, угодити Богу.
Како ће ор'о од гъизда у висъ да се вине?
Ил сунце, док є у ложу на небу да сине?
Како ће радинъ свем свету да заради ране,
Док ширим полѣм свег света непревуче бране.
А за тим я гинем, душом и срдцем то желим.
Па морам „с Богом“ и царству и теби да велим!“
С последњом речи и духъ му у санъ дубљи паде,
А верни пратилацъ санка веѣ пред нѣга стаде.
Па с њим се вољно и мило, к'о приятель, дружи,
И каже му да за Косом нимало нетужи.
„И она ће поѣи путем твое свете волѣ,
И ню ће твой духъ узвести на вечности полѣ.
Док ти є душа свом творцу угодити рада,
Небой се мука никакви, ни срдачног яда.

Из сваког јада ница ће за твој венацъ цвеће,

Кое ти у венцу никад увенути неће!“

Одморенъ устае Растко, па се на путъ спрема

Радо би видио Косу, ал му Косе нема.

Неможе од тежког стида предањ да изађе,

Бои се, да е невоља синоћна неснађе.

Ал молитви и светоме затекла се посту

Богу за љубавъ и споменъ своме милом госту!

XII.

С а с т а н а к ъ .

Бию се страшни облаци, а земля се ори
Од олуя, што се крше по тиморной гори.
Виори дижу по мору бразде до небеса,
И рию ярке до сами паклени чудеса.
Грозне те страве никоме крочити недаду,
Где се ко наш'о, ту стои, у селу ил граду.
И Миронъ чека с немиром, да се смири море,
Да већ еданпут предузме и путъ Свете Горе.
Тежко му пада, што мора по живом Солуну
Да гледа метежъ, и живи о туђем сомуну.

Мори га нека безсвестна брига . . све се люти,
Мршти се, трза се, стрепи, и све на зло слуги.
А незна ни самъ том срдцу да узрока има,
Време што смета, . . то смета и другима свима.
А куд е прош'о, био е свакоме поволянъ,
С дари, што носи, сасвим е и самъ задоволянъ.
Ал теретъ неки тишти га, као ноћна мора,
Тако му е, к'о да чека, да заруди зора.
И да с јдног му срдца то тайно бремене сними,
Па да се оранъ и волянъ далѣг пута прими.
Враћа се умом у Призренъ и у Расу сјайну,
Премишља речи, и сваку Немањину тайну.
Како краљ жели да свете задушбине зиђе.
Па да самъ још за живота са престола сиђе.
И преда сву властъ и владу светом райском крину,
Свом мезимцу и любимцу, Растку свестном сину.
И мили се то све богзна како Светогорцу,
Ер мисли, да ће то бити угодно и Творцу.
Побожна србска свестъ код нѣг већ у мисли цвати,
Што ће народу градъ свети за будућностъ дати.

Тек што му овде невољна чама мало стаде,
Ал неко предањ ничице изненада паде.
Ни речи незбори, само грозне сузе рони,
К'о очаведанацъ, кога савестъ грешна гони.
„Шта е шо?“ повика Миронъ, па га горе диже,
А мисли, црня од црнъ, една другу стиже.
Стаде му паметъ од чуда, срдца стои праска.
Кад виђе пред собом самог Немањиног Растка.
Очима нема још вере, већ наново гледи,
Ал Растко стои, к'о да е у највећој беди.
Несрећа, раздоръ, пропасть, смртъ, све од мржег мрже,
Дође му на умъ . . . „о Растко, шта е, казуй брже.
То ние добро . . . та судба мора бити люта,
Што тебе догна овамо, и овога пута!
Сруши ми градъ светог нада, мое свето дело,
О зло е, зло . . што е тебе с правог пута свело!“
Почетка ни края судби неможе да сваћа,
„Ел живо, . . кое е криво : отацъ? майка? браћа?
Ко е тобом огреши душу, . . да вапием Богу?
О казуй брже, већ више чекати немогу!“

А Растко спокоянъ слуша Миронове речи.
Гласъ нѣговъ и погледъ духъ му и сердце му лечи.
Побожне савести оганъ у нѣму већ гори,
И штрапаю сузе с лица; ал слободно збори :
„О свети Отче, зашто ме тако свег порази?
Та нису мене из Двора измамили врази.
Нит амо догнала беда моя нит ичия,
Већ сама божия любовъ, што ми души прия.
Она ме вукла, и вуче и сад к Светой Гори,
Да Богу служим о води и о сувой кори.
Па прости речи, смилуй се и на Растка бедног,
И прими га, к'о што примаш и гладног и жедног!“
То рече, на опет клону и на землю пада.
А Миронъ још незна, шта ће од чуда и јада.
Сабира мисли, . . а нуди Растка да устане,
Утиша пламенъ и крвцу и да душом дане.
Послушанъ Растко, те речи под заповестъ узе,
Устаде, умири се, и . . . збриса с лица сузе.
Зна Миронъ, да любовъ свашта учинити може,
Још кад се с њоме и воля и неволя сложе,

Па се запона тог страши, ал негуби нада.
Већ тражи, како ће чезню Расткову да свлада.
„Гасити тог светог огня немогу и нећу,
Ал вољи да могу другу да придржим свећу.
Па да присветли и нѣму, и народу болѣ.
О шта и шта немож' бити, где е свете волѣ!“
То мисли, па тихим гласом Растка опоминѣ,
Да се посади, а онѣ му овако починѣ :
„Света е, Растко, любовъ, што твом срдцу годи,
Она е, што люде к срећи, и блаженству води.
Любави створѣ е, светѣ, што га око радо гледа.
Створу том своме падати она сама неда.
Любавъ се небом и земљом, и свим светом шири,
Што се окрене од Творца, она с Творцем мири.
Сунце е тварка тек прла . . . ал сунчане зраке,
Божа су любовъ, што гаи животъ твари сваке.
Любавъ угиба небеса к блудной земљи ниже,
И грешну душу из прашка до вечности диже.
Народѣ, црква, царство, све то без любви рама.
Животъ е у любви, и Богъ е любовъ сама.

Така се любовъ из нашег Спасителя груди
Излила на светъ, да расте у вечность код люди.
О како су оног сретне и блажене прси,
Од те любви и другом дати ко се трси!
Ал и у том треба напред онай да корача,
У кога е свестъ од таме и од блуднѣ яча.
А шта велиш, кад се та свестъ и на престо' винѣ,
И с нѣга своим зракама на подножѣ сине.
Народу осветли вечность, и к њой стазу праву,
О како е онда добро и найманѣм мраву!
А њой и самой то прия све болѣ и болѣ;
Што просто гони путь правде и божие волѣ.
Неволѣ нема ту царство, нит имаю люди,
Где любовъ божию прве разливаю груди.
Где глави уста и руке отворене стое,
Да словом, и светим делом дае сваком свое!
Светиня мож' чинити и у пустињи чуда,
Ал гласъ из пеѣине теже тек допире свуда.
Орао кад се на крили дигне у висину,
Лакше му зраке очию пробияю тмину.

И шире и далъ гледа, и озго све спази,
Што невиди, кад с висина међу рашлѣ слази.
А сунца светлостъ и яра онда се тек рои,
Кад сунце одскочи горе, и найвише стои!
Ко оће владу вражиюу да разбиє тмини,
Тай мора врагу на сусретъ у свестной ячини.
И мора да стане онде, где му ништ не смета,
И где га најболѣ виде очи целог света.
Светиня кад людма с вишег престола заблиста,
Стаза юу к свакоме стои готова и чиста.
За гласом нѣним све иде, све се к нѣму слеже.
И виша света речъ сваког за светиню веже.
Твой е духъ пунъ любви, а любовь свести пуна,
Таком духу доликує светла царска круна.
Ти мораш натраг свом отцу у наручя ићи,
И гласъ твой на владу таме са престола дићи.
Светинѣ штитом, и штитом царске пуне власти
Недати врагу код света и далѣ области.
Радити, да се светъ од зле некрсти одлупи,
И вражиюу стра свуда страху божиєм уступи!

И браћа твоя на престо' могу се попети,
Ал те любви са собом немогу понети.
Из њи застрши едъ, к'о трнъ из бодљиве драче,
Кад се и игром отимлю о сљиние маче.
А шта би било, да кои и на владу стане,
На другом, ил то, ил друго што на жао пане.
Лако се мож' ту збивати и вражия воля,
Где нису чиста и света сва душевна поля!
Тебе е, Растко, Богъ избр'о, да у царство ново
С престола царског уведеш и нѣгово слово!
Теби е већ и отацъ твой наменио владу.
А зашто! — о то најболѣ наше душе знаду! —
За любовь мудрога отца, за божию волю,
Ти нећеш силом остати на постничком пољу.
Где би мор'о и од себе сваку желю крити
И сваке веће намере вечним гробом бити.
Ти мораш натраг, да владу од Неманѣ примиш,
И бригу с нѣговог срдца, што га тишти, снимиш!
Вуче л те, и гони л желя, да и Богу служиш,
Умом и вољом с небеси удиљ да се дружиш.

Небеса той жељи свуда отворена стое,
Гдегод се дани живота ђаволу неброе.
Чие се мисли невозе на вражији коли,
Тай служи Богу угодно, гдегод му се моли.
А ко светъ у светлостъ диже и за вечностъ спрема,
Од тога већег божиег угодника нема!
Нек тражи грешникъ од света ма куд да се склони,
Ког грешна савестъ по свету узастоице гони.
Ал зашт да с царског престола у пустиню бежи,
Коме на души никакавъ тежки грехъ не лежи?
Та! молитва чисте душе повољна е Богу,
Па слала му се с престола, с колена, ил с ногу!
О Растко! . . . још една лежи на мом срдцу тайна. —
— Чека те, уз престо, душа, као звезда сјайна. —
— Чека те Драгшина Коса, створъ свети милина,
Призренска дика, анђ'о с небесни висина.
Што ће у свачем помоћи руку да ти пружи.
С тобом се радуе, где треба, а где треба тужи.
Да ти олакша к вечности отворати путе,
Пресећи 'одъ свету јадном у вражие куте.

И да те прате кроз животъ нѣне топле зраке,
Спрам њи ти буду сви дани и све ноћи лаке!“

Диви се Растко, шта чу из Миронови уста,
Ко да га поклопи магла и црна и густа.
Ништ немож' напред да види код здрави очию,
Студень га нека пробия до сами костию.
Па као онай, што сметом прти без крпаля,
Пане, дигне се, корачи, и опет се валя.
Тако се сад и нѣговъ духъ люля на све стране,
Єр су те речи за нѣга снегови и слане.
И едва едвице и та маглуштина прође,
Исправи смлаћени духъ свой, опет к себи дође.
И стресе с душе све ланце, и свестъ му већ блиста,
И надъ му светли, ко' ярког сунца зрака чиста.
И чини му се, да е већ у светом Атону.
Па волянъ и задоволянъ говори Мирону.
„Све я знам о свети отче! . . . Све ми е познато.
Ал све, што сая у свету, нив чисто злато.
Све сам од отца, од Косе, од анђела чуо.
Ал натраг поћи, пош'о би мостом, што е труо!

Престо ќе наћи онога, ком е престо мио,
Кои би без нѣга тужанъ, ил немиранъ био.
А чисто Косино срдце Богу ќе да служи,
У светой молитви са мною, и с небом се дружи.
Мене е божия рука извела из Двора,
Превела без беде преко најстрашни гора.
Анѣо с небесним штитом пратио ме свуда,
Трипут ми се јављ'о, три ми показао чуда.
„Небой се Растко“ трипут ме тим храбрио с нова,
И двапут пророчки ова изрекао слова :
„И дрвлѣ, и каменѣ, и воде и врлети,
„И звери, и гади и све паклене авети.
„И мисли, какву год оѣш још неволю люту,
„Ништ не смета оном, ко е на божием путу.““
Несумняй ни ти, да е то путѣ божие волѣ,
Коим я течем за тобом на постничко полѣ!
Онај тренутакъ самоѣе у пустињи глувой,
Данъ проведенъ у тишини о корици сувой,
Што теби болѣ, нег части царског двора, годе,
И мене вољна за тобом у пустиню воде.“

И Растко, и Миронъ, и зракъ, и море се смири,
И бродъ на морской пучини своя крила шири.
Валове сече, отима путь светог Атона,
А Растко на нѣму броди и прати Мирона!!!

ХІІІ.

Б у р а.

Поволянъ ветаръ у ядра све то яче дува.
А Милешъ будни на крми само правацъ чува.
Одмиче бродъ напред, мислиш, по води немили,
Већ над њом лети по зраку к'о тица на крили.
Нестало е већ одавна села и градова,
Неста већ сад и найвиши гора и брегова.
Небо се склопи над бродом и поклопи воде,
А воде саме небесне подупиру своде.
И нигде ништа до неба и мора и брода,
И оног, шта ко изгледа од тог свога 'ода.

Миронъ се ненада каквой од времена претњи,
А нерад да е коме, нит нѣму ко на сметњи,
Позива Растка, да се с њим где у страну склони,
И да му каже све, што га од бабайка гони.

Растко се небори више већ ни с каквим едом,
Па беде и желѣ свое казуе све редом.

И приповеда, шта му се трипут на сну снило.

И ништ нетаи, шта му се и на яви збило.

А Миронъ судби Растковой чуди се и диви,

Ни нѣг ни себе већ више неможе да криви.

У свему волю божию уписану гледи,

Па мисли, шта ће то србском народу да вреди!

Ал Милеш повика с крме : „на ноге сви живо,
Да се неучини коме у невољи криво!

Пуши се пред нама море, и небо се мути.

А чуданъ ветаръ за нама бури се и люти.

Да Богъ да, да се окрене све на добро наше,

Ал страшна су то знаменя, и страшно ме плаше!“

И у том часу над бродом мракъ мркли се стиште,

А дружество, . . . к'о да насрну врагъ да свое иште.

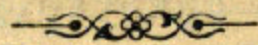
Онеми од стра', нечувш ничиега гласа.
Море се замрси . . . неста браздави таласа.
С виленским колом тару се вражие олуе,
Под колом хуке и буке из вртлога бруе.
А вртлози, к'о прождери зияю и кипе.
Пуцаю стељке под ядри, . . . броду ребра шкрипе.
На ядъ се све изпрекида, . . и све се засука.
Весла се ломе, . . веслари да свисну од мука.
Милешъ на крми без моћи . . а никог у свести.
Још еданъ ударъ . . па ће се сва брвна разтрести!
Бродъ се угиба, окреће, и врти на заушу.
Што ние пало, то пада, . . дае Богу душу.
Нит види, нит чуе, нит зна еданъ за другога,
Пропасть в ту, а невиди нико края свога.

Самъ Растко сећа се живо анђелови речи,
Нада се помоћи с неба моли се, и клечи.
И у молитви савъ скрушенъ диже к небу очи.
Освешћенъ духом устаде, и на крму скочи.
И баци мачку, и мачка у дубљину паде,
А бродъ и с бродом олуя к'о смлаћена стаде.

Милешъ се први разабра, па по броду гледи,
О! шта ту нема на тој ояђеној греди.
Весла, к'о смрвлѣни гняти, ужа покидана,
За ядра незнаш, да ли су плетена, ил ткана.
Бродари, путници, едни преко други леже,
Ко зна, ко незна, ил му е лакше, или теже.
Незна се крсног имена, све унакрст пало,
К'о да се васдан с вуцима носило и клало.
К'о разбой полѣм, к'о њивом разбркане стави,
Куд гледнеш и окренеш се, свуд е кртог прави.
Жалостна пута! Милеша црни яди стисли,
Како ће, шта ће, и куд ће, све еднако мисли.
А Растку виче „па још да тебе ние било,
И скраинѣ би се мом наду одломило крило.
Богъ те е нанео амо, и држ'о у свести,
Те немогоше и тебе те страоте смести.
Ти мораш бити божие самоуко дяче,
Кад тако смлати толике вражке помагаче!“
Па скупля, саставля, дреши, надвезуе, стеже,
Разлаже, слаже, угађа, едно с другим спреже.

Єдног на єданъ, а другог на други край шалъ,
Рад е да крене, ил напред, ил ма куда далъ.

И Растко волянъ Милешу у послу помаже,
Ал немож' да му іош и то мимогред некаже :
„Ти мислиш, да е то мое, што се бура смири,
А незнаш, да се духъ оног и над морем шири,
Што е из вечне любви на крстноме дрвцу,
Излио за грешну землю свою свету крвцу.
Онъ е, што неда свом крсту видити пропасти,
Води га ватром и водом без сваке опасти.“
А Милешъ на то : „незнам я како књиге суде,
Ал твоя рука спасла е бродъ и ове люде.
Тебе ћу я да запамтим до самртног мрака,
Єр твоя учини чудо . . твоя мишца яка!“

XIV.

С м р т њ .

Утврђенъ Растко у вери, да Богъ над њим бдие,
Па свете радости немож' у себи да крие,
Већ лети к Мирону, да му и то чудо яви,
Па да онъ суди, е л му путъ, и божии прави.
О! ал како му сва радостъ пређе у ядъ тежи,
Кад виђе, да отацъ Миронъ у несвести лежи!
Укоченъ, к'о проштацъ, ладанъ, к'о студенни каменъ.
Невиди, да га живота где пробия пламенъ.
Дисаня нема, . . ягоде са образа спале,
Немиче главом ни телом, а очи му стале.

Нигде ни гласа ни трага од живота нема,
Савъ е к'о онай, коме се покровъ смртни спрема.
Да ние доспео, то се ни мислити не да,
И све се скупля већ к нѣму, да мртваца гледа.

А Растко скрушенъ и смућенъ к нѣму ближе ступа,
Зове га, виче га, скроза, да л му срдце лупа.
Никаква знака од моћи, и никаква нада,
Да ће ту несвестъ икада духъ нѣговъ да свлада!
Сгрози се Растко од мисли, да нема Мирона,
Да неће с њиме, ни без нѣг видити Атона.
Пролећу крозањ унакрст стреле судбе црне,
Опет га зове и виче, . . а срдце му трне.
Из нѣг му желя, . . а света из очию не ста.
Чини му се да већ за нѣг нигде нема места!
Наново, и опет руку на прси му мете,
И . . . к'о да под њом искрице топлоте још лете.
А духъ му од стра' и нада тамо амо крива,
К'о оног, што бурним морем на дашчици плива,
И чека, да га таласи где код брега сложе,
Да се ма за стручакъ сламке уватити може.

Искрице топле еднако под руком му лете,
Од њи још чека, и чека од молитве свете.

„Смилуй се Боже и гледни на свог мученика,
Поврати ми мог анђела од твог светог лика,
Осамљенъ на путу овом да клонуо неби.

Ил прими и мене с њиме у небеса к себи!“

То рече, па снужденъ гледа Миронове очи,
Ал кроз њи духъ тайне свести топле каплѣ точи.

„О Боже! Боже!“ то само уздишићи рече.

Па опет клону . . и уз нѣг на колена клече.

Радъ е к Мирону, и радъ е к небу да повиче,

Ал нема речи, већ саме гласове им срече.

Па едва едвице и њи коекако сваћа,

Што види, да се свестъ старцу већ помало враћа!

И наведанпут, к'о да се од сна тежког трже,
Разбра се Миронъ, па Растку проговара брже :

„О Синко! ово су мои последњи часови.

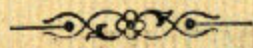
Духу се моме већ пути отвораю нови.

Мене Богъ чудесним гласом на истину зове.

Још мало . . . па морам стрести све запоне ове.

И поћи тамо, куд иду из прашине сенке,
И куд е пошла и моя од свое колевке.
Желио сам те у Свету Гору я увести,
И ширу у твоє мисли намеру уплести.
Десницом мојом скинути власи с твоє главе.
Прозвати брата именов освештеног Са'ве.
Ал тебе из мои руку анђео узима,
Да те онъ води и прати к намерама свима,
А мене шалъ одавде у селиште болъ,
И . . . *да е просто* . . . ер све е од божие волъ!
Немой се за мном никаквой предавати туги,
Та боля недоликуе еванђелском слуги,
Кои оставля све свойте, сва блага и сласти,
Да служи вољи божиіой под крстовом власти!
Ти губиш тек трулежъ, кои духъ мой овде стреса,
Ал я ћу гледати на те вавек са небеса.
Мисли, коє те туд воде, нек остану веће
Од сваке на овой земљи среће и несреће.
Тако ћеш ти надвладати у пустињи яде,
И разрушити у свету сатанине зграде.

Одбити смртне грешнике од паклени врата,
Гдекога отети и из вражи ноката.
А теби, с крстом у руци и с китом босиљка,
Ни влакна еднога неће нестати с потиљка.“
То рече, па мошти и крстъ од частног древа
Редом целива, . . . а рука попусти му лева.
У десной гори му провлакъ, . . . Растка благосиља.
Дае му саветъ пунъ нада, и небесног миља.
„Предай се вољи божијой“ храбри га еднако.
Смеши се наъ, . . . намешта се, . . . леже наузнако.
Стигоше земног растанка истинити знаци,
Последњи погледъ на Растка умиљато баци.
Последня светла зрачица у нѣму се стопи.
Суза му одврцну . . . а онъ очи за санъ склопи.
С устана осмей диже се на анђелска крила.
О! то е побожна душа Миронова била.
К’о роса сунчаном зраком што одлеће с цвета,
Тако одлети и она са овога света! —

XV.

М р т в а ц њ .

Осамљивъ Растко к'о дрво, самъ са собом збори :
„Што кои коракъ, сваки е све црњи и гори.
Што кои часакъ, све више незгода ми носи.
Што кои случай, све люђой подмеће ме коси.
У срдцу моме неволя бремене укрцано.
У наду моме већ скоро све е изкидано.
Врело се туге претвара у буичну реку.
А духъ ми слутнѣ, к'о мачи најоштрии секу.
Анђелске речи, као санъ, иду ми по глави.
Ал свети саветъ Мироновъ . . . био е на яви. —

Онъ лежи мртавъ, ал речи нѣгове іош живе.
Оне ми кажу да мое стазе нису криве.
По њима док ступам напред, . . на њима док стоим
Нетреба ничег на овом свету да се боим.
О Боже! Боже! без волѣ и милости твоє,
Нит спадаю власи с главе, нит на глави стое!
Твоя е воля и милость, што олуя преста.
Твоя е воля и милость, што Мирона неста.
Твоя е воля и милость, да га мртва пратим.
Твоя е воля и милость, да се без нѣг патим.
Твоіой се вољи предаем, и твоіой милости,
Сачувай од беде духъ мой, и нѣгове кости!
А кад и мене, по вољи и милости твоіой,
Позовеш са землѣ к вечной отачбини моіой,
Допусти, да се на смртном часу нѣга сетим,
И путем нѣговим к Теби, и к нѣму узлетим!“

То рече, па крстѣ положи Мирону на груди,
И покри лице, да лица негледаю люди.
Над њим се осврѣе, незна, шта ће сад да чини,
К’о онай, што немож’ у трагъ да уђе пртини.

А немож' натраг, већ мора напред да корачи.
Па му се у чистой свести магли и облачи.
Мртвацъ, крстъ, мошти, прилози, све пред њиме стои,
Гледа све редом, и свег се наеднако бои.
„Шта ћу с мртвацом, шта л с крстом, с моштима, и с дари',
И шта ће рећи најпосле светогорци стари.
Кад виде мене самога, где им то све носим,
А од њи себи обране и милости просим.
К'о вода, што испод брега наврат на нос кукля.
Под слапом своим и шуми, и бруи, и букля.
И яжом у сваки запонъ, гдегод мож' задире,
Што мож' понесе, остави, и опет понире.
И неко време под земљом и стеном се крие,
Да с већим зором на другом врелу опет бие.
Тако сад мисли по глави Растковой се шире.
Духъ му и срдце, и волю сасвим узнемире.
Па часом и наеданпут у борби се смлате.
Ал с већом силом у животъ наново се врате.
Путници, бродари листом слегеше се к њму,
Ради су почетакъ и край да дознаду свему.

„Рођай е почетакъ, а смртъ край трулежу сваком.“

Растко им вели, „ал смрђу ко свршуе таком,

Какву е дао Богъ овом духовнику моме,

Избраном слуги, и светом угоднику своме.

Тог душа неможе поћи нечистом пртином,

Већ мора к лицу божиєм небесном чистином!

Само што нисам видио анђеловог лика.

Ал сви су знаци блистали од анђелски слика.

Душа е та смртне узле оставила тако,

К'о жива искра кремичакъ што остави лако.

Пуна радости диже се, к'о лепиръ на крила,

Ком е плетерна кућица већ узана била.

И оде с анђелом своим у райско селиште,

А земљи остави земљу и своје кућиште!“

Слушаю Растка, што им онъ приповеда врело,

Целиваю крстъ на грудма, и мртвацу чело.

Стое и гледе, говоре, шапућу и ћуте,

И еданъ по еданъ траже опет своје куте.

А Милешъ спушта већ ядра, бродъ код брега стои,

И засад већ више ничег нема да се бои.

Устае све живо с места, и на ноге скаче.
Сви траже свое пртляге и на рпу свлаче.
Премећу, носе, и еданъ другоме додае.
Торбе, торбаке, бисаге, и све завежляе.
Ко виче „то ние мое, а чие е оно?“
Ко зове „дед ми помози упртити ово!“
Врти се свако, к’о туцањ по широкой ступи,
Радо е свако што брже, да све свое скупи.
У сметњи чува се свако штетног заборава,
Па брже болъ што има на брегъ изкрцава.
Расткове очи на гору управљѣне стое,
Лице му меня сваки часъ свакояке бое.
Туга и радостъ еднаке задаю му бриге,
Нема Мирона, а ту су већ божие књиге.
Па му се ране у срдцу немило позледе,
Ал свете желъ устану и болю победе.
Милеш га пита; и онъ му казуе шта смера,
А у том уочи цело ято калуђера.
Вею се к’о црни облакъ манторосни скути,
А сви су редом у лицу ил бледи ил жути.

Растко повика „оно су Миронова браћа!
О како ми се мом духу моћ и снага враћа!“
Стигоше светци, па гледе, и Милеша траже,
Питаю, да нема танке крви, да им каже,
И могу л к нѣму. — „Можете“ Милешъ одговара,
И за вас има у мене необичног дара.“
Улазе еданъ за другим платином у лађу,
О ал како њи ненади свеколике снађу.
Кад виде, да Миронъ вечном у санку почива.
А дјаче стои над њиме, и сузе пролива!
 Стотина воштани свећа над Мироном гори,
А сва се лађа од гласа свештенога ори.
„Вѣчная памяшь“ свршетакъ опелу огласи,
Последня свећа над њиме сама се угаси.
И земля разшири свое материнско крило,
Па зави уъ, што е нѣно од поникли било!! —

XVI.

Д я ч е.

Неможе Растко жалости за отцем да крие,
Стао му на гробъ, па горке сузе за њим лие.
И скупля сместа записе, чпаге, завежляе.
Па светим отцима едно и друго предае.
„Оно су мошти, . . . то е крстъ, . . . а ово су дари!“
И све попримаше од нѣг калуђери стари.
Самъ оста, па снова сузе из очию проли.
И свете отце, к'о брађу Миронову моли :
„Примите и мене, кои нигде никог немам,
А код вас божијой књиги учити се спремам!“

Смућени Отци еднако на сузе му пазе,
Како му низ лице, као од милина слазе.
По свему суде, да ние од проста племена,
Ал неће око двоумя да губе времена.
Већ питаю : „Ко си ти? сад то нам кажи само,
Што треба најпре известно за тебе да знамо?“
Разбра се Растко, а сузе са образа брише,
За цело види, да нема већ кудкамо више.
Па свете Отце клонулим очима погледа,
Право им себе, и своју судбу исповеда :
„Ј сам Растко, најмлађи синъ Неманъ Жупана,
Сад сам сиротче већ има неколико дана.
Родитељ мени намени своју сјайну владу
С лепом любовцом, да живим, у ком ођу граду.
Владам над браћом стариом, и над царством целим,
А ја се од те отчеве намере одделим.
Оставим све — за Мироном самъ у Солунъ дођем,
Где ме онъ прими, и с њиме Светой Гори пођем.
И онъ ме е желио самъ овамо довести,
И ширу у мое мисли намеру уплести.

Десницом своіом скинути власи с мое главе,
Дати ми и свето име освештеног Са'ве.
Последнѣ те свете речи, я и незнам, шта су,
Ал то ми е онѣ казао на самртном часу.“

Сви отци ѣуте, ни еданѣ ништа му невели,
Ер им е чудно и дивно, шта онѣ од њи жели.
Никада іош ние било код њи таког дяка,
Па ии пробия кроз срдце нека еза яка.

Скупляю се у саборѣ сви светогорски старци,
Па веѣаю све унаточ в'о и други парци.

„Ко мане светско царство за любавѣ душе свое,
Прави е Христовѣ ученикѣ“ едни при том стое.

„И томе мораю врата отворена бити
У Светой Гори, да може на молитви бдити.“

А други признаю, да су то врлине лепе,

Ал опет од зле потере и освете стрепе.

Па мисле да би то било свакояко болѣ,

Да се неприми синѣ такавѣ без отчеве волѣ.

И много узрока едни и други разложе,

И опет никако да се сви саборно сложе.

Ѓдни се Бога, други се владоаца бое,
Па тврдо, к'о стене, у том свом раздвоју стое.
Харитонъ еданъ од први Миронови друга,
Ком е све чело сабрано у множину пруга,
Подиге гласъ свой, па свима дивећи се вели:
„О свети Отци и браћо, да шта би ви ктели!
Презрети заветъ Мироновъ, и Расткову жертву.
Навући на се и покоръ и божию клетву!
Ко мане Богу за любовъ прва блага света.
Шта томе воля отчева на том путу смета?
Колико има по свету побожни пећина,
Кое су отцу без знања одузеле сина?
Па ни нас нису отцеви овамо довели,
Већ смо поиздолазили, што смо сами ктели.
Света е Гора слободно молитвено полъ,
Ту се прима, когод дође од слободне волъ,
Па био царски синъ, ил царъ, то е сасвим све'дно,
Само нек му е и срдце Свете Горе вредно.
Христосъ е каз'о, да своите срађа и разрађа,
Найпосле, саборъ нетреба ништа да разгађа.

Я примаам Растка под мое духовно окрилѣ,
Ма био свию царева найдражие милѣ.“
И о те речи сва сумня разби се и паде,
И саборѣ дозива Растка, па питати стаде :
„Юш треба, да нам и твою сву намеру кажеш,
И како се с трудом, постом, и молитвом слажеш.
Да немаш побочне волѣ, или свое ѣуди,
Ил да ниси силодрцанѣ и жестоке груди.
Што ѣе сву снагу из самог духа да изцрпи,
Па така слабость у Светой Гори се нетрпи.
Ту мора сваки свим духом на опрезу бити,
Да може спокойним срдцем у молитви бдити.“

А Растко смирено стои, и смирено гледи,
Одговорѣ дае, што и самѣ Свете Горе вреди.
„О Отци! у том кораку моме нема шале,
Нит има стопа, што би се затаити дале.
Од самог детинства мога заветанѣ сам Богу,
На то се и сад, и увек, и заклети могу.
Моя е намера кратка, . . . немож' бити краѣа
Чинити оно, што оѣе Миронова браѣа.

О едной сувой корици, и прегршти воде
Проведени вод вас дани мени ће да годе.
Готовъ сам у свако доба, и приправанъ стоим,
Да преломите и сламку над животом моим.
Ни од чег нестрепим, само да ту с вама могу
Служити постом, молитвом по завету Богу.
Да тако будем поволянъ сваком светогорцу.
И у том светом селишту угодим и Творцу!“

Кад чую старци те речи, раздвоя им неста,
На Растку даю благословъ, и говоре сместа :
„Е л ти духъ стрес’о са себе стелю сластни трина,
Ми те држимо за нашег саборнога сина.
Тражиш ли код нас да себе светињом зараниш,
Од грешне жеђи и душу и срдце одбраниш.
Буди спокоянъ, имаћеш, што ти души треба
Чашу живота, а уз ню и небесног леба.“
И руком му показую старца Харитона.
„Ето то ти е сад отацъ на место Мирона!“
Харитонъ Растка са собом у ћелию узе.
А Растку усануше све досадашнѣ сузе.

XVII.

П е т к а.

Далеко, далеко далъ од Призрена града,
Где нема ни живе душе, ни за душе зграда.
Брдине и горе саме, и у њима драга,
Коіой се незна ни врата, ни од врата прага.
Око нъ стене, свака е, као вечность седа,
У њой езеро, на ком се сунце неогледа.
Над езером сутонъ вечни, у ком и зракъ дрема,
А под езером, незнаш, дна има л ил га нема.
Градина од тог извртня немож' бити тврђа,
Али и самоћа нигде немож' бити грђа.

Ту зрака од ярког сунца немож' никад пасти,
Ту цветъ у бои гиздавой немож' никад цвасти.
Кадикад само ветрови узгредицом дуну,
Кадикад само капљице из облака суну.
То в ту савъ животъ; друго све еднако стои,
Нит се живота ни смрти у тишини бои.
Єдино врелце под стеном што се увек миче,
Ал скоро онако, к'о што стручакъ травке ниче.
Незна се ни тече л, а нит шуми, нит жубори,
К'о да е и оно нека тайна у той гори. —

Па опет зрака вечности и ту лепо блиста,
И спрам нѣ цвета за вечность една душа чиста!
Над врелцем пеѣина, едва видити іоѣ зяла,
Она е той чистой души тайни заклонъ дала.
У њоѣ се сяе, к'о звезде, две зрачице сяѣне,
А пуне побожни милина и небесне тайне.
И даню ноѣу узлеѣу од звезде до звезде,
И к вечном сунцу за светим молитвама ѣзде.

Где земне радости нема ни прашке ни мраке,
Одкуд да ту светле таке умиляте зраке?

Коя ни Богу ни людма ништа ние крива.

Може л ту сама крити се и та душа жива?

Може, ал само побожностъ и светиня редка,

К'о што е Драгшина Коса, а заветна Петка.

Коса се затекла посту на осамном полю,
Да сасвим испуни свою и Божию волю.

Сузама топлим залива студенно каменъ,

Ал сузе нису ранѣне савести знаменъ.

Већ прави сведоци нѣне душевне милине —

Што су јој мисли разбиле све срдачне тмине!

Никаква желя немож' јој допрети до груди,

Којој би за любовъ срдце морало да уди.

Нит има сласти, за кою нѣна воля мари,

Нит туге, што би јој миръ нѣнъ могла да поквари!

На место Драгше, коме е единица била,

Код ког се духъ нѣнъ за вечностъ и диг'о на крила.

Отацъ свег света, и творацъ велики чудеса,

Милостним оком гледа е увек са небеса.

Мила јој майка спокойно у гробу почива,

Ал јој из свете молитве никад неизбива.

А на место женитвене с Немањићем спреге,
И у той свези и сјayne и задружне стеге,
Стои у спреги с небесним Спасителѣм света,
Што іой ни посту ни труду нимало несмета.
Нежали ништ више . . . само то едино жали,
Што су іой на умъ отчеви намишляи пали
У оном тренуѣу, кад су и Расткова крила
У првом полету к истой будућности била.
Па га е своим несмислом намучила яко,
И та іой грешка из главе неиде никако!
„О! што га нисам какогод запитала, ко е,
И молила, да ми каже све намере свое.
Па неби пред њим онако од жалости пала,
Кад би и нѣга, и желѣ нѣгове све знала,
Оно е била ора, и згода, да му кажем,
Да се у жељи и удњи и я с њиме слажем.
Ал к'о да недаде самъ Богъ, да запитам, ко е!
Ил га е анѣо уз'о у заклоне свое.
А ко би мог'о мислити, или у сну снити,
Да оно самоћно дјаче мож' и Растко бити.

И да онъ од исте споне у пустиню бежи,
Коя и мени на души као каменъ лежи!
А кад сам све чула за нѣг, већ е било касно,
И таке грешке сбрисати ние ником ласно.
За земним благом негинем ни я, нит тугуем.
За вечним благом еднако к'о и онъ путуем.
Можда сам и я већ ушла била у ту драгу,
Кад е онъ био на првом светогорском прагу.
Анђелске нѣгове речи дале су ми силе,
Да и я свладам све блуднѣ, што су свету миле.
И зато овде у духу од молитве ячам,
Што за њим путем нѣговим к вечности корачам.
Кад ми се срдце каянѣм до светинѣ скруши,
Валяда ће онъ и мојой опростити души!“

Тако се кадикад яда; а Богу се моли,
Да Растко постане каменъ еванђелске соли.
И светлостъ свету, анђелска и божия уста,
Да словом разгони таму, коя е још густа,
И неда ядноме свету погледати горе,
Где се небеса од славе и светле и оре.

У той молитви и жељи више пута плаче,
И од те спреге нетражи с Растком спреге яче.
За часть те спреге сама се склонила од света,
Где іој у молитви метежъ никакавъ несмета.
Да ту одкае, што га е у своіој несвести
Могла на путу божием неправедно смести.
И да ту бдие, док Отца небеснога воля
Неповове е у вечна и блажена поля! —

XVIII.

У П И С Ъ.

Никаквог окна у целом Призрену да светли,
Никакве еке ни звеке, нит се чую петли,
Помрчина страшна свуда, и мишеви слепи,
Сваки се већ свога кутка у потаи лепи.
Примиче се глуво доба, све к'о мртво спава,
Све мируе од човека па до малог мрава.
Самъ Бешенъ буданъ, немиранъ, звера к'о рисъ люти,
Крвь и жучь горку у себи, к'о у котлу смути,
Проваля мало, као смукъ, взиком по усти,
Па баци, к'о што пећъ баца димъ и пламенъ густи.

Крвава пена из нѣга, к'о из гуе кипи,
А зубма, к'о дивљи вепаръ, кадикад зашкрипи.
Подиже злоба освету да се клипка вуку,
Ил скупа Растка и Косу у ступи да стуку.
„О како сад тай вражии уплювакъ изгледа,
Ил морам“ самъ себи виче „свиснути од еда,
Ил морам звати у прилогъ пакленого врага,
Да идем с њим у потеру још за врућа трага.
Како би и ту гледао немарним очима,
Где ми и последњи мой надъ Немањић отима.
Па да е ко други, већ тай од покора покоръ.
Од гуе Рибничке гуя, од злотвора злотворъ?
Ал зашто нисам у кршу смождио крвника,
Да видим, шта би без нѣга та призренска дика.
Дош'о ми на руку мачу, и на око стрели,
Ал к'о да су ме сви врази и ѓаволи смели.
Само да манем, ил пустим, па да сместа мањка,
Па после нек иде Коси, и нек на ме цањка.
И само да како могу још то да доживим,
Да ми где наиђе путем правим или кривим,

Па да крвника у прождеръ вражии я свалим,
И ово срдце по вољи на нѣму искалим.
Па још и ону светицу да могу да сретем,
И нѣне претворне очи у мой тарчугъ метем.
Па после нека се денем, куда ћу се дети,
Ма и под едним заклопцем с њима знао врети.
Ал шта се я тако кидам, и толико едим,
И ране люте сваки часъ и наново зледим?
Нема ту ништа . . . мое су изкидане жиле,
Ништ од тог неможе бити без вражие силе.
И незнам, шта се затежем, и толико дучим,
И себе самог к'о задня слаботиня мучим.
Кад знадем, да ми се неће освртати Богу,
А самъ се скоро ни с мравом носити немогу.
Па шта да стрепим и од тог услужнога врага,
Кад ме све друго остави, и оде без трага.
Самъ живим, к'о вукъ, и самъ се коекуда смуцам,
Од немила до недрага васда се потуцам.
Нит имам друга, без руга где би мог'о сести,
Докле ће ме та самоћа и та удня ести?

Болѣ е имати кога, ма из црногъ пакла,
Ма ми се душа најпосле и тамо омакла,
Нег овде време и животъ проводи удо,
Губити дане и ноћи без освете лудо.
Готовъ е пак'о, ненаћи своіой жељи края,
А я нит тражим, нит требам другог каквог рая.
Сад да ми дође, и помоћь обрече ми свою,
Я би му без речи душу заложил мою.“

Врагъ се већ смее, на едъ га још помало диже,
А коракъ по коракъ к нѣму примиче се ближе.
Најпре прошуми, пробруи, к'о вода на слапу,
А после стане пред нѣга, као ђукъ на штапу.
И кад већ Бешенъ од еда у беснило паде,
А онъ му као другъ прави говорити стаде :
„Бешене! што се толико кидаш и прекидаш?
Зашто те луте окове са себе нескидаш?
Недоликуе то младом и таком јунаку,
Да чама као мекушацъ у самоћном мраку.
А кога така невоља у свой процепъ стегне,
Тай немож' с людма, већ мора, ил са мном да спрегне,

Ил да постане у свету последњи, и први,
Ког ће још живог на презоръ расточити црви.“

„Ко си ти?“ Бешенъ му збунѣнъ к’о иза сна виче,
„Па шта се и тебе моя та невоља тиче?“

Ал клети знаде, коју ће затегнути жицу,
И већ га гледа, к’о кобацъ, кад сустигне тицу.

„Небой се ништа! . . . я сам другъ освете и злобе,
И отацъ лажи, и слуга свакояке глобе.

А твой приатељ . . . савъ се светъ изузео на те,
Већ немаш никог, кад дође до неволъ, за те,
Још ти я еданъ ту стоим, да будем на руци,
Ако би где било за те „пошегни повуци.“

„Освете другъ, отацъ лажи, слуга глобе сваке,
Приатељ мой“ мисли, „с тим су и погодбе лаке.“

Па пита : „Ниси л ти онај из силеног пакла,
Ком се речъ из уста мои отоич измакла?“

„Єсам я.“ „Па што ми се ти још досад неяви,
Кад си већ, к’о што самъ кажеш, мой приатељ прави.

И зашто Растка, оног мог злотвора, несмрви,

Да ми се срдце напиє и крвничке крви?

Зашт онда ниси дошао, да му путъ загатиш,
И претворницу, к'о змию, твојом силом смлатиш?
Зашт ниси тад учинио, да се блудникъ смете,
Већ пусти, да гадъ и мене и Косу омете?“

„Зашт нисам? што мени нестои у власти
Наметнути се ни едной безазленој ласти.
А камо л теби, за крстом што заклонѣнъ стоиш,
Па се још кадкад и мое празне сенке боиш.
Растко е имао путем са мном доста патнѣ,
И поред 'наке нѣгове неприступне пратнѣ.
Ј сам га навео на те, . . . ал ти си се смео,
И пред њиме, као пиле у кучине, сплео.
Томе си самъ кривъ, што тако ноѣас све изгледа,
И што сад мучиш због Растка муке све из реда.
Сваког тренуѣа обеѣаш, да 'ш са мном да спрегнеш,
И сваког тренуѣа опет речъ натраг потегнеш.
И сад си се тек онако кроз зубе зарек'о.
Па да се небудем близу код тебе затек'о.
Ни сад ти неби дошао, нит би мог'о доѣи,
Што би те брзо та воля опет могла проѣи.

Ко 'оће, да му я служим, треба да ме зове,
И чека са смртном злбом у часове ове.
Па я сам готовъ свакоме у помоћи бити,
За сваког, кад 'оће брда и каменъ рити.
Ал и онъ мора на земљи да се крста мане,
И мени намени свое иза гроба дане.“

Бешенъ осећа, да су га яди тежки стисли,
Склони се, да рекне ома, шта у себи мисли.
„О како мене зле муке доста пута ломе,
А мог'о сам гле одавна доскочити томе!
Па шта сад иштеш од мене, и шта ћеш ми дати,
Да се можемо, ти моим, а я твоим звати?“

„Неиштем ништа, до душу мени да упишеш,
Па да сам у твојој власти докле год уздишеш.
Да теби навучем блага, што е осим неба,
А твојој освети дадем, што освети треба.
Да ти дам слуге, од кои нико нема бољи,
Што ће к'о на нокту твојој угађати вољи.
Паяна, кои где требаш, да ти се претвара,
Гаюна, кои езиком небеса обара.

И Јойка, кои ће савъ светъ заплести у сметнѣ.
Од њи ти нетреба веће ни за кога претнѣ.“

Погодба годи Бешену, слуге, и све друго
Добро е, само што време постае му дуго.
Па се за краем освете у мислима скита,
Улази у речъ ђаволу, и далѣ га пита :

„А шта е с Растком и с Косом, још и то ми кажи,
Па после небраним, нек сва та погодба важи.“

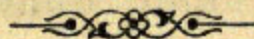
„Растко е крадом отиш'о у мушкињску гору,
Ј сам за њиме витлао по широком мору,
Дизао наѣ буре, и све најжешће олуе,
Да га пометем у свести, ал е све васуе.
Ко мане крсту за љубавъ све власти и сласти
К'о Растко, над тим е тежко добити области.
Нѣговом духу и срдцу редко кад што смета,
Ишао гором ил водом преко целог света.
Ал опет зато све ћемо удесити силе,
Да му сплетемо нѣгове корачае миле.
За Косу залуд се пита, и освета спрема,
Нѣног имена већ више међу людма нема.“

Пресече врагъ говоръ, па се наеданпут трже.
„Мени е доба, да идем . . . већ говори брже.
Даеш ли ми Душу? Даем. Снимаш ли крст? Снимама.
Приставш на све? Пристаем. Примаш мене? Примам.
Раздрљи брже те прси!“ и Бешенъ раздрљи,
А врагъ му паклени свой жигъ на прси прицврљи,
И оштрим ноктом распори жилу испод сиса.
Проклета крвь прсну . . . душа врагу се уписа!! —
Нестаде врага с очию, ал сила му оста
У души забележеной, па то е сад доста.
С том силом Бешенъ к освети своіой снова ступа,
Ал неко шушка на полю и на врати лупа.
И већ три слуге падаю ничице пред њиме,
А онъ се руке с њима . . ал има и с киме.
„Требате л штогод од мене?“ „Ништа нетребамо,
Само заповести твое оѣмо да знамо.“
„Добро. Моя е намера и заповестъ прва :
Избити Растку из главе светитељског црва,
Под мою власть покорити све нѣгове желъ,
Од мисли нѣгови врагу начинити стелъ.

Гледайте, да се по' света на нѣг озлоѣди,
А друга пола к'о празни на износакъ гледи.
Неманю смести и дићи на омразу валя,
Нек се изнесе пред нѣга и та врела каля,
Па нек е светацъ у еду отровном покуса,
И ѣзикъ клети опари, а лице умуса!
Да буде што већи зазоръ и већа срамота,
Нек се потеря отчева за њим свуда мота.
А пред потером што више вике треба дићи,
Но опет свагда и свуда на руку іой ићи :
Да га изнађу, и натраг дотераю кући,
Да му мож' срдце од руга и покора пући.
У самой гори, где живи, раздоръ нек се дигне.
Да га радиѣ издаду, кад потеря стигне.
Сад знате; па сви на ноге, да се тако сврши!
Но опет, да кои од вас и зло необврши,
Паянъ нек иде Немањи, нек му се умили,
И после своіой удесной покори га сили.
Гаюнъ нек праска и виче по целоме свету,
Нека се сви, што га чую, у мислима смету.

А Јойко мора у гору, да провиди куте,
Отвори напред и спреми за потеру путе.“

Одоше слуге да злови подмешую танке,
А Бешенъ спрема за светца вражие опанке.
Колико и какви мука треба, напред брои.
Чини му се да већ свладанъ Растко пред њим стои!

XIX.

Потера.

Тишина мртва свуда се по свой Раси шири,
Самоћа, рек'о би све стра од помора смири.
Нечуеш лупе ни вике, к'о да савъ светъ спава,
Ил мисли по сну на седам омршави крава.
Црне се Двори и славног Неманъ Стевана,
Сва им е сјајностъ и слава у ядъ замотана.
И ту све дрми, к'о небо, кад се на даждъ мути,
И мршти се, к'о кад облакъ на олуе слути.
Остао Неманя, па све остало без нада,
Нестало Растка, па сунца нестало из града! —

Ал слуга Бешеновъ ту е, . . . већ куца на врати,
Готовъ и погледъ и сваку речцу да позлати.
Неманя чуе, па виче : „Ко си, и шта просиш?
О да ми повољне гласе за Растка неносиш!“
А Паянъ : „О светла круно! ништа я непросим,
И незнам какве, ал гласе зацело ти носим.“
„А одкуд идеш?“ „Я идем од Призрена града,
И онде за твоје яде чуем изненада.
Па нисам могао срдца у мени да смажем,
Тако ме вукло овамо, што знам да ти кажем.“
„Па шта знаш, е л живъ где мой синъ, шта се збило с њиме?
Е л украденъ? ил одмамлѣн? Куда? како? с киме?“
„Растко е твой живъ. А више од мене нетражи.“
„Е л живъ? „Есть.“ Казуй све казуй, изговоръ неважи!“
„Немогу, . . . ер би ту било говорити дуго,
Ал молим те и непитай, шта е оно друго!
Я нисам дошао, да те на нѣга раздражим,
Већ да ти ядъ твой и тугу за њиме разблажим.
Доста е, да е живъ . . . друго мож' од другога знати,
Коме ћеш више нег мени вере можда дати.

Гори ми коса на глави, шта чуем по свету,
Нећу я твог срдца смртном подметати длету.
Па би те могло под њиме што незгодно снаћи,
А нѣг и онако нећеш желити изнаћи.“

„Зашт нећу? Зна л се ма стопа нѣговоме трагу,
А я се надам, да ние окренуо врагу.“

Па сутра . . . ил још данас . . . и овога часа
Стотина слугу свуд широм за њим ће да каса.“

„Слати те потере за њим неби било вредно,
А стопа има . . . најпосле, и мени е све'дно.
Само што трагъ нѣговъ доста прляво изгледа,
Ние окренуо врагу, . . . ал имаћеш еда.“

Па болъ нек лети просто, к'о и соко сиви,
Тебе светъ жали, . . . а нѣга све на свету криви.“

Неманя викну : „на то л су Немањићи спали,
Да сина и пилѣжъ криви, а отца му жали!“

Још ние дошло до тога, . . . имам я још силе,
Имам и власти, . . . к очима нису дошле виле.“

Неста ће вражког пуора с вражнѣг углѣвля,
Истреби ће се то штавлѣ из чистог усевля.“

Онъ мора натраг у стени био, ил у зраку,
Само кад мртавъ нележи у вечитом мраку.
Ал тежко оном, на кога сва кривица пане,
Стои му, да живом ногом још сад у гробъ стане.“
То рече, па виче слуге „брже сви овамо,
Да е живъ Растко, толико за сада већ знамо.
Сви дакле на ноге! . . . мое најмилие дете,
Гледайте ма одкуд натраг да ми доведете!“
Слуге готове. Неманя упита Паяна,
Где е кад био. „У Скоплю пре три четир дана.
Ал око тог сад нетреба клипка нам се вући,
Само сви за мном . . . знају я нѣму у траг ући!“
То рече, па напред ступи, а слуге за њиме.
Нит зна Неманя, нит слуге, куд иду и с киме!

Радостанъ Паянъ, што пос'о за руком му пође,
И што до свое намере тако лако дође.
Волянъ и оранъ снужденим слугама предначи,
И бржеболъ Гаюна у дружество довлачи.
Па Растка брзо с потером свуд по свету тражи,
А Гаюнъ безсрамном виком савъ светъ на нѣг дражи.

Шта се ту наџ неизмишля, шта се непотвара,
Какви се ту и кривица на нѣг необара.
Да се све већма изуме занешене луде,
И да се све више сметњи и покору чуде.
Пролазе землѣ, градове, и села сва редом.
Плюю и трую, што могу Бешеновим едом.

П л е т к е.

Харитонъ Растка мудрости евангелской учи,
Духъ му управля к небесной найсветлиіой лучи.
А Юйко по Светой Гори, к'о утвара мути,
Уздише, яда се, и све на освету слуги.
Ал опет ту свою слугню навалице крие,
И све потайно у сметњи к'о картина рие.
Вражия гвозђа по путу Растковоме меће,
Распето држи му грло од вражие вреће.
Мами га, гдегод мож', неби л у ту врећу пао,
Наводи, гдегод мож', неби л где у гвозђа стао.

Ал очи Расткове чисте, па све замке виде,
И Јојку пос'о за руком неможе да иде.
Јди га море од еда, и бриге га стисле,
Још незна, ти млади отци шта за Растка мисле.
Па кадкад искру зависти у њи вешто баци,
И пази, какви се за њом показую знаци.
Увати вражия гљива, и димъ из нѣ сукне,
Само што неће никако у пламенъ да букне.
„Ал ништа“ мисли у себи, „само кад е гљиве,
И кад примаю то семе и те свете њиве.
Мора ту доћи до злобе, већ ако су светци,
К'о што су били њиови у колевци предци.“
Најпосле почне, к'о дете, пред њима да киска,
И кроз плачъ еца : „О! шта я ту времена списка,
Па ништ још незнам. А Растко и с десна и с лева
Све редом, штогод вас има, за поясъ задева.
Ако е истина оно, што ми онъ самъ вели,
Ви се с њим неби ни у чем подватити смели.
К'о сунце што земљи, тако светли и онъ вама,
Светинѣ чисте, и незнам каквим још зракама.

А я се незнам, ни да сам живъ у Светой Гори.
Па та ме жалость еднако и немило мори.“

Млади се отци згледаю, кад већ Јойко преста,
Па машу главама, ал га — и питаю места :
„А ко то вели?“ „Вели онъ.“ „О гле светца лепог!
А ми га ядни гледамо, као миша слепог,
Што даню очию свои отворити несме,
И немислимо, да таке зна певати песме.
Нека га нек светли, неће, ако Богъ да, дуго,
Нек тражи за се дружину и селиште друго!“
А Јойко чини се снужденъ, а духъ му се цери,
Па виче : „О отци! вашой предаем се вери.
Што сам вам рек'о, рек'о сам, да ми тугу знате,
Немойте, молим вас, да ме комегод одате!
Онъ е код ваши стараца, к'о светацъ на гласу,
Па ако чую, можемо сви обрати сасу!“
„Небой се! с тог ти се неће зла ни у сну снити,
А ти ћеш видити, шта ће од тог светца бити.“

Растко неодступа од свог отца Харитона,
У нѣму налази жива покойног Мирона.

Само се по светой вољи свога отца влада,
Од вражки стрела нестрепи код такога града.
И на нѣг благодеть с неба очевидно сипи,
А зависть овамо већ ври 'оће да покипи.
„Ко е онъ, и по чему е од нас свию бољи?
А како се удварати уме нашої вољи!
Мањи од маковог зрна, кад пред нама стои,
Рекао би нашега се и погледа бои.
И како и нас и друге, као светце слуша!
А виш ти, то он нас само исподмукла куша!
Шта би онъ, да се к'о дяче с нама успореди?
Ил мисли, да онъ већ и сад више од нас вреди?
Што е синъ, а Богъ зна и е л, некаквог Жупана,
И што е слуш'о Мирона неколико дана.
Зар зато да му се роде још сад мисли таке,
Кое су горе и црнѣ од вражие длаке.
Кад брже, да нам онъ свима к'о сунце просветли,
А нисмо ни ми валяда очупани петли?
Па шта би било, да тай и у задругу уђе?
Под видом светца за врага вражие оруђе!“

Тако се завистъ из вражки плетака ту диже,
А у том Паянъ с Гаюном, и с потером стиже.
Зипара Гаюнъ и виче, за Растка разбира,
А Паянъ ћути, ал вражке у двойнице свира.
Радостанъ Јойко, радостни ометени отци,
„Коме ће од ти коприва поћипати шклопци?“
Шапућу и трчкараю, подсмеіом се плаше :
„Шта ћемо сад, кад потамни и то сунце наше!“

XXI.

В о л я .

Чуданъ се облакъ над Растком немилице вее,
Што стреле претиъ у плюску найгрознием сее.
И збия стра од потере ма отима свуда,
Жуборъ и метежъ кува се к'о од каквог чуда.
И сами старци незнаю, шта ће сад да раде,
Ил да попусте, ил одпоръ потери да граде.
Ал опет просто веѣаю, ништа се небое,
Юш незнаю, како с вољом Растковом сад стое,
Да неѣе клонути духом од стра' ил од туге,
Кад чуе волю отчеву од отчевог слуге.

И да се како у суду затрчали неби,
И самог Растка у саборъ дозиваю к себи.
„Кажи нам синко! ер ми смо и с тобом у беди,
Чия ће, твоя л, отчева л воля сад да вреди?
Отацъ те тражи, потеря богзна како прети,
Ето и нама и теби већ се напред свети.
А ми смо управо ради колико смо живи,
Да ни теби ни твој отцу небудемо криви.“

Растко спокойно и смерно на старце погледа,
Одговоръ дае, и незна, да ту има беда.

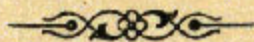
„О свети отци! ни една та воля невреди,
Већ оног, што на нас и сад са небеса гледи,
И коме служим, од како себе знам, еднако,
Ј остаем у завету моме свакојко.

А та е потеря пошла на вражие прело,
Што би ме радо с њоме у намери смело,
Да конце из мога срдца ђаволу изпреда,
И одтуд грешне добити за пак'о изгледа.
Увода тог прела туда већ одавна мути,
И све на неку освету, и на беду слуги.

Меће ми одавна путем свакояке замке,
Обува и младе отце у свое опанке.
Ал я нестрепим ни од ти вражии плетака,
Ни од усяни за мене паклени летака.
Нема ту беде, нит може ту освете бити,
Сва ће се та моћ стопити и у безданъ слити.
Я вам се ту заветуем, и заклинѣм Богом,
Да нећу с мог пута живом корачити ногом!
Нема те силе, што ми ту мож' бити на сметњи,
Свакој ћу я самъ у очи погледати претњи.
А отаць . . . о отаць е мой савъ нобожность чиста,
У Светой Гори нѣга се я небоим ништа!
Богъ самъ зна, шта су му на ме напањкали врази,
А кад се туги нѣговой одушка одязи
Кад чуе, где сам, и самъ ће поћи путем моим,
Зато вам и сад и свагда напред добаръ стоим.“

Слушаю старци те речи, и већаю е нова,
Како ће узети заветъ и Расткова слова.
Устали с места и сви се око нѣга стисли,
Па га питаю, да каже, шта с потером мисли.

„Я мислим од самог Бога ви имате власти,
Ни над грешником ђаволу недати власти.
Та потеря, ние друго, нег вражие дело,
Под стеном вражке освете пишти нѣно врело.
Да мени дате шлемъ и штитъ анђелскога чина,
Ома би нестало свию ти паклени трина.
Ал и овако преда ме само нек изађу,
Па да видите, какви ће яди да ии снађу!“

XXII.

С а ' в а .

Седаю старци наново, па се саветую,
Оће ли Растка подигу сад да заветую.
Ил ће се тога сплетеног посла да окане,
А нѣга да пусте да иде и свега се мане.
За одпустъ Харитонъ неда прословити слова :
„Та то би за нас и за нѣгъ била беда нова!
Онъ се е тог пута вратити немисли никако,
За чинъ му воля и желя стое наеднако.
А за све друго я стоим добаръ место нѣга,
Потера, претня, ништ небу да знам од тог свега.

Дайте га само ви мени, па немайте бриге,
Я ћу да чиним, што веле еванђелске књиге.
Онъ е закрилѣнъ расом спрам ютрењске свеће,
Я примам све на се, ако друга браћа неће!“

Пристаю сви на то. Растко већ стои на среди,
Харитонъ скрушенъ озбиљно на нѣга погледи
Па проговара : „О Растко! већ дошли су часи,
Да мораш у чистой свести помислити, шта си!
Прошлость и будућность твою треба да разсудиш,
Да се за жељом позниом како неразбудиш!
Узки су пути, у царство божие што воде,
На њима нема никакве за путника згоде.
Постничком трудном животу заветъ е почетакъ,
А смртъ е сама и нѣму к'о свему свршетакъ.
Радость е риза, што желиш одсад да облачиш,
Ал вечна њива, на кою мислиш да корачиш.
Болѣ е сад навр' њиве да се договараш,
Нег да на увратинама себе и нас караш.
Телом и духом мораш од блуднѣ чистъ бити,
Слушати, служити вавек, молити се, бдити.

Гладанъ и жеданъ и голянъ, укоренъ и изгнанъ
У свету бива, когод е за судъ Христовъ избранъ.
Ту нема сласти ни власти, ни свог обичая,
Ни доћи несме ти воля до тог омица.
Господу ко служи, немож' служити и страсти,
Двоструке те службе нема под кртовом власти.
А ко узима крстъ на се, и за Христом иде,
Тог очи божие више нег другога виде!

Желиш ли дакле живота таког овде? „Желим.“
Велиш ли, да ћеш остати веранъ раси? „Велим.“
Неволъ, беде, напасти, кад те узсалећу,
Да нећеш приступанъ бити грешной туги? „Нећу.“

Будилникъ куца, клепало око цркве лупа,
Дружина света са Растком већ у цркву ступа.
Кандила светле, ютрењи часови се чате,
А младог дяка од двери у паперту прате.
Грешничког светог тропара забруише гласи,
А Растка воде на среду с расплетени власи.
Трипут пред светци ничице пада с чистим жаром.
И трипут пружи ножнице Харитону старом.

Спадоше власи с Расткове преклонѣне главе,
На место Растка оста братъ под именем Са'ве.
Братъ се огрну у црну калуђерску расу,
А било яви почетакъ трисветоме часу.
Крстъ прима, да с њим одоле и пакленом змаю,
А свећу, да му присветли к небесноме раю.
Служба се света и далъ сва до края пои,
А Са'ва с крстом и свећом пред иконом стои.
Моли се Богу, да злене све духове скруши,
Што путе претичу свакой безазленой души.
И да даруе и духу Немањином силе,
Да волянъ остави свое завичае миле.
И да потражи утехе у своіой старости
Овде, где леже и свете Миронове кости.
Онъ завршуе у себи ту молитву другу,
А крвь се мути у грудма Бешенови слугу.
Већ виде да се намера Расткова некруни,
Па грчъ им увати срдце, . . воля им се струни.
Страва ии страшна нападе, стрепе од немира,
И гледе, кудѣ да беже брже без обзира.

Служба се сврши, и Са'ва помиче се с места,
А њи све троице тајом наеданпут неста.
Неста ии као с огњишта разбиеног грнца,
И к'о у зраку осамног пешчаного зрнца!

Већ гором сунчане зраке весело се шире,
Ал слутнѣ јадной потери неће да се смире.
Нит има у њой пређашнѣ узавреле крвце,
А за њом вуку се вражке замршене врвце.
Нашла се сама без власти на туђем огњишту,
А стала с претњама у том свештеном дворишту.
Па немож кораку своме да изнађе слике, —
А зна да светци нетрпе неприличне вике.
Још чека, шта ће сад Паянѣ и Гаюнѣ да веле,
И како ће да удесе свое претнѣ смеле.
Ал ти предњаци никако да јој се появе,
К'о да су се претворили у обсене праве!
Дружина цела разбира за њи на све стране.
Бои се, да е ко и ту како неомане!

Први се слуга Скоросавѣ Опорчанинѣ згледа,
Па виче „е сад да и я несвиснем од вда!

Мутише, викаше довде, а сад им ни трага,
К'о да су с вештци, ил с врагом отишли до врага.“
Смућенъ у духу дружину уедно сазива,
Па лажце пред њом лажачким именов назива :
„О та то су вам паклене варалице праве,
Видите л, куд ми за њима занесосмо главе.
Омеше мудрог Неманю, напунише виком
Све землѣ, а нас вражиом застрашише циком.
Толике злоће пришише Немаџином чеду,
Док нас ту неоставише на танкоме леду.
Па где су сад? Ил мунуше вражиом пртином?
Ил се зарише у земљу да риоу с кртином?
А шта е и могло бити под вражким окреком,
Нег вражко срдце, вражиим замужено млеком.
Само што ме смеше своим претваранѣм честим,
Па нисам мог'о од сметнѣ да се пре осветим,
Да им то млеко разбием назублѣним малѣм,
И езикъ им упаочим усяним ватралѣм.
Незнам, одкуд те утваре да нам се придруже,
Кад е вражи и онај, коме они служе.“ —

И млади отци дознали смутљивачка чуда,
Па траже Јойка и за њим осврћу се свуда.
Готови, да му за смутњѣ по заслуги плате,
И врагу, што е вражие, к'о што валя, врате.
Ал ни нѣг нема, к'о трећакъ од потере клете,
С њоме е скупа отцима окренуо пете.

XXIII.

С у м н я.

Потера јдна смела се, као да е крива,
Од тежког стида рада би, да ние ни жива.
Што е к'о нема уз лажце безсрамне стояла,
Ние им пресекла претнѣ, ни одпора дала.
А свети отци скупљѣни у подпуном брою,
За Са'ву и за потеру да прослове кою.
„Шта ћемо и како ћемо с тим людма почети,
По кога су дошли, тог нам немогу отети.
Ал могу л га и видити, где, како и с киме,
Или да им се недамо ни састати с њиме.“

Питаю еданъ другога, и веѣаю редом,
Како ће да сврше мудро и с наймањим едом.
Харитонъ вели „найболѣ да самъ Са'ва каже,
Онъ њи познае, а онъ е, ког и они траже.
Код таког њиовог пута, и толике муке,
Па да невиде ни нѣга, ни нѣгове струке,
Немойте! . . . веѣ сви, кои се Немањини бров,
Нек дођу пред нас, и кажу за посланство свое.
На место Растка, ког траже, нек светиню гледе,
И виде, да им све претнѣ више ништ' невреде.“
Са'ва е готовъ на све то, што Харитонъ вели,
Ер и самъ пред старци с њима говорити жели.
И све веѣ долази, штогод од Неманѣ иде,
Ал се удиве сви, кад тму калуђера виде.
Нико да дигне очию, ни разбере главе,
А још невиде пред собом, нит познаю Са'ве.
Скоросавъ почне да збори, почну и остали,
Ал им се изгуби говоръ и дисанѣ смали.
Немогу никако речи да погоде праве
Веѣ насумце и коешта муцаю утраве.

Найпосле Са'ва рече им : „небойте се тако,
 Да ние шутом с рогатим носити се лако,
 То већ видите. Ко ће се супротити Богу?
 Према вечности упони свег света шта могу?
 Ништ више, нег шуту чело навалице стући,
 Да врагъ из нѣга свой део лакше мож' извући.
 А врагъ се у послу своме никад неодмара,
 Већ лажи куче и плетке у потаи ствара.
 Да сваку Божию душу ма како омете,
 И својом мрежом њ, као паукъ муву смете.
 Да нису и вас на тай пут ђаволи потегли,
 И ваши прсию своим упртама стегли.
 Већ да сте сами по својој вољи амо нагли,
 У овом светом селишту до земљ се сагли,
 Како би вам сад блажени били ови часи,
 К'о жедной земљи, кад њ даждъ са небеса кваси!
 Ал ние још касно; видим по вашем облику,
 Да нестоите с мислима врагу на видику.
 А врата вечне милости отворена стое,
 За сваког, кои се тргне натраг с блуднѣ свое.

Стресайте дакле с памети вражие осевке,
Бацайте од срдца далѣ паклене подгревке.
Мисли и желѣ од вражке прашине опайте,
И ту се найпре за прошлостъ искрено покайте.
Па после казуйте просто за посланство ваше,
Нетреба да вам е убетъ од светинѣ наше!“

„О Свети Отци!“ Скоросавъ сад говори смело,
„Ми се каємо за наше несмишлѣно дело.
Незнам, е л и наше, ал се зато ми каємо,
Што код очию за лажци слепо пристаємо.
Но ко би яданѣ потайном доскочио врагу,
Досетио се нѣговом заметенем трагу,
Кои е мудрог Неманю умео омести,
А тай неѣе и слугу Немаѣини смести!
Еданѣ нас лажацѣ поведе, други путем стиже,
Кои е наду вражием, ком ли надо ближе,
Незнам; ал оба су у злу усечени ору,
Неби ии ктела ни вода у синѣму мору.
Вукоше нас, и витлаше с нама коѣкуда,
Мутише земљом и морем, извикаше чуда.

Па сад њи нешта, к'о да њи поедоше таме,
А нас под стидом и срамом оставише саме.
Простите ви нама, ми смо сви из службе люди,
Код нас господарова речь и заповесть суди.
У ватру у воду поћи, то е нама све'дно,
Кад нам се каже, па било, ил небило вредно.
Ми смо послани да Растка, Немањиног сина,
Отцу вратимо, ма било са морски пучина.
Прошли смо градове, землѣ, воде и брегове,
Док нисмо стигли с вразима у краеве ове.
Где нас дякѣ, шта ли е, срете, и лажцима каже,
Да е ту зацело, кога њи двойца траже.
И као да су за едним сва троица радом,
Још дуго међ собом нешто шапуташе крадом.
А ови после подигну и грдню и претню,
Па и нас увуку с виком у вражию сметню.
Сад њи нема ни еднога, . . . ми шта немислимо!
Расткове речи чуемо, ал нѣг невидимо.
Па се боимо, да нам се незбию ненади,
Знаете о светци, како е : *жеженѣ кашу лади.*

Гледайте, Богъ вам давао са све четир стране,
Да нас се прође та слутня, и незгода мане.
Нагледали смо се доста свакояки чуда,
И наслушали се вражки суклата и луда.
Желили би чути од вас речъ божию свету,
Па да е край већ еданпут том вражием смету.
Да знамо, како стоимо у той Светой Гори,
И да нам срдца ни слутня, ни страва немори!

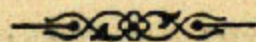
А Са'ва на то : „о слуге, ништа се небойте,
Без сваког стра' и стрепленя сад слободно стойте.
Ер ту стойте управо на божием путу,
С ког се немож'те омаћи к нечастивом куту.
Вражиюй смутњи ушли сте у трагъ, к'о што треба,
С тог ће вас милость божия подкрепити с неба.
И сунце правде спустити на вас яче зраке,
Да вам буду у животу све неволѣ лаке.
А за чим сте ту, залуд се око тог бавите,
Ядра те желѣ за навек слободно савите.
Залуд вам свака дангуба и умори сваки,
Залуд вам и така мука, и упони таки.

Пре ће се воде ломити к'о суварци крти,
Пре ће се ови брегови у прашину стрти,
И пре ће сунце онамо, где излази, заћи,
Нег, што ће и ко тог Растка, ког тражите, наћи!
Потера една за другом мож' се за њим слати,
Па нек и чудо врагова и води и прати.
Све е залуду! . . . ко дана ђаволу неброи,
Тай се потере ни людске ни вражке небои.
Блудни се синъ с врлуданя враћа и самъ отцу,
Како се нађе без снаге невољи у коштцу.
Ал где синъ оставља отца да приноси жерстве,
Ту непомажу потере, ни сузе, ни клетве.
Преча е служба божия од ужитне сласти,
Јча е сила божия од отчеве власти.
Зажели л еданъ ил други, да се живи виде,
Ту ние друга . . . већ отацъ, да за сином иде!
Што Растка чуєте, а нѣг самог невидите,
Због тог нетреба ни часа да едноудите.
У томе немате блуднѣ, нит икакве смутнѣ,
Те су вам од свию други најчистие слутнѣ.

Мене чуєте, и ето видите где стоим,
Само што нисте познати с частним штитом моим.
Я сам вам био тай Растко, по ког сте послани,
Но мои су већ од света одлучени дани.
Желъ су земне у мени усале навеки,
Я ту неседим на сужной Вавилонской реки.
Нит оплакуем сионски прости обичая,
Нит роним суза у споменъ стари завичая.
Већ служим духом истине и веселя Богу,
К'о они, што увек поћи на истину могу.“

Падаю слуге пред њиме и расу му любе,
Муче иа грешке, рек'о би да им ваде зубе.
Па врелим сузама мию огрешене душе,
А сви пред Са'вом да могу у пра да се скруше.
Видити Растка, ког траже, у заветной раси,
О то су за њи и страшни и жалостни часи!
Гледаю сви редом Са'ву и нѣгове скуте,
„О да се нећемо како упознати у те!
Ти видиш, да су сметене ове стазе наше,
Па нас и твое те речи сад наново плаше.

Нико се немож' дотаћи твое расе свете,
А нас из наши узала ко ће да изплете?
Можемо л тебе одавде у дворъ натраг звати?
Оћеш ли гласе по нама Господару слати?
Ил да и ми ту будемо, докле узтраемо,
Да близни уткане у наш поодъ одкаемо!
А куд и знамо без тебе враћати се сами,
Да светлог Неманю новой предаемо чами.
Болъ е, да ту и ми сви с тобом останемо,
Ил да под своим покровом сутра осванемо,
Нег да носимо бабайку неповољне гласе,
И тежку нѣгову клетву навучемо на се!
Од тебе тражимо и од твои заповести,
Како ћемо се ти' сумня еданпут отрести."
Тако говори Скоросавъ, и сви тако мисле,
Ер су ии две жешће ватре са две стране стисле.
Ради би измеђ њи здраво и читаво проћи,
Ал како без Растка поћи, . . и Немањи доћи! —

XXIV.

П о р у к а.

Мучи се дружина слугу, к'о у мрежи рибе,
Био е по срдцу сумнѣ, к'о дренове шибе.
Пече е жестоки пламенѣ с две супротне стране
Како да сврши посланство, како л да га мане?
Са'ва им процепни мука величину сваѣа,
И маом ѿи на спокойство и тишину враѣа.
„Нестрепте од тежке клетве ни од други зала,
Веѣ нема на вашем броду вражии весала.
Ви ѣете бити вестници светинѣ и мира,
Па зашто напред стварате од светца вампира?”

Можете л, ил неможете мене натраг звати?
Какве љу од себе гласе и поруке дати?
Око тог немойте више разбијати главе,
Неманя зове свог Растка, а незове Са'ве.
Па е тим е свршено ваше садашнѣ посланство,
А онъ кад уђе са овом Гором у познанство,
И дозна, да му мезимацъ за тамом неблуди,
Скинуће тугу, и савъ ядъ одбити од груди.
Нестаће му с лица чаме, и с очию стида,
Па ће свете задушбине весело да зида.
А ви за близни и валя да се покаете,
Ал засад нетреба да ту са мною остаете.
Слободна воля и желя оном мора бити,
Ко смера у овой гори на молитви бдити.
Ви сте се нашли ту послом, и без ваше волѣ,
За вас е поћи одавде и прече и болѣ.
Спусти л се кадгод и на вас с вечног сунца зрака,
Позната стаза биће вам к истом сунцу лака.
Грешите душу, што за смртъ спремнии стоите,
Нег за повратакъ, и што се проклетства боите.

Враќайте се ви слободно и без сваке страве,
Бабайку биће све мое одпоруке праве.

Онъ вас одавна већ чека, и на вас изгледа,
Примиће од вас све вести без икаквог еда.

Ер вражкой смутњи улази и онъ у трагъ клети,
И нѣном пакленом врелу светитељски прети.

Сви су краєви од вражки потайни плетака
По вољи божиој дошли до нѣгови шака.

Прво е, што ћете нѣму од мене понети,

Да и онъ остале дане тишини посвети.

Природи дао е, што е дужанъ био дати,

Народу стек'о, да се мож' народъ одсад звати.

Нит га већ нади ни ради задржати могу,

Да оног, што е божие, неучини Богу.

Да се старъ брига, и бриге нѣга старог ману,

Нек преда владу и власти сину свом Стевану.

И пре, нег што ће на вечну истину да пође,

Желим, да и онъ овамо своєвољно дође.

Мени су к нѣму засада пресечени пути,

А нѣму су отворени светогорски кути.

Побожностьъ духу нѣговомъ свакояко годи,
А овде удиљ божия та маслина роди.
Овде е изворъ спокойства за побожну душу,
Што никад незна за жегу, ни за нѣну сушу.
Ни срдце земног пламена овде се небои,
Єр Света Гора за небо привезана стои.
Овде га чекаю свете богомољске књиге,
Коима немогу грешне примаћи се бриге.
Разговоръ с Богом, разговоръ са вечносѣу славном
Пресеца путове зазору грешноме и явном.
Овде су гробля утеха и милина чиста,
Єр из њи светиня вере, и любви блиста,
И теку капљ, што душу од невере лече,
А сумњи божиег слова дотаћи се прече.
Овде и Миронъ, светиня нѣгова, почива,
Кои му из врелог срдца никад неизбива.
А над њим чедо нѣгово даню ноћу стои,
И вечну паметь божием угоднику пои.
Онъ чека од нас још едне задушбинске даре,
Да нам се наше молитве ту над њиме спаре.

Ту да се спаре, где небо земљи стои ближе,
А силе божие зрака и до мртвог стиже.
И не да ни у гробу кость оном да се скруши,
Кои е код Бога места уватио души.
У таку земљу и нѣму доликуе лећи,
Кад му престану живота земног дани тећи.
Плаштъ овај отцу, а майки подайте те власи,
Зрно е пало да роди; то су празни класи.
Срдцу се већ неће више у те старе кове,
Из кои е иселило у радости нове.
Нетреба лепиръ чауре, из кое излеће,
Крилати се тићъ к збаченој люски неокреће.
Оне се дрвећу никад невраћаю ресе,
Кое дрвеће еданпут с грана свои стресе.
То су те власи, и плаштъ тай, што ми већ неличе,
А из њи любовъ синовня к родитељма виче:
Да ми се да и благословъ од отчеве стране,
И да ми ни майка свое непроклинѣ ране,
Већ власи свое с моима у праменъ да стегне,
А сјайни плаштъ отчевъ с моим у стаи да спрегне!“

Слушаю и чую слуге шта им Са'ва збори,
Ал опет им очи сузе, ер ии савесть мори,
Што им е верность незнаной уступила сили,
А нису ни дигли руку юначки и чили.
Како да пођу без нѣга, . . . чега да се лате,
И шта да чине, . . . никако немогу да свате.
Снужденъ Скоросавъ погледа на плаштъ и на власи,
Па викну : „О! та нашто нам и ти празни класи,
Тек да буду Господару на пунию тугу,
А нашой служби и вери на покоръ и ругу.
Зрно е, због чега савъ светъ оре, сее, жанъ,
А наше толике муке да понесу манъ!
Друго изгледа Неманя од верности наше,
Незаслужуе надъ нѣговъ тако горке чаше.
Речь му е била „гледайте наймилие дете
„Мое натраг, па ма одкуд, да ми доведете.“
Кад е то рек'о, у слуге уздао се свое,
А слуге да носе празне отресине твое.
Па и то одуд и напред може ли ко знати,
Оѣе л онъ обележю том пуну веру дати.

А мора л и нашим речма веровати слепо,
Могло се то све и с мртвог поскидати лепо.
Да ниси живъ, мож' мислити, а може и рећи,
Па куд ће нѣму и нама ядъ од тога већи!
Смилуй се на нѣг и на нас, и врати се с нама,
Да отаць и царство с тебе и далѣ нечама.
Ако си заклетъ той раси, ти пођи у раси,
Нек виде отаць и майка, и све свойте, шта си.
Пођеш ли натраг, не'ш ићи к'о сиротче само,
Сви ћемо те, к'о што смо ту допратити амо.
Неможеш ли с нама, . . а ти напиши нам књигу,
Да свойте ублажиш, а с нас скинеш тежку бригу.
Ер руком твојом и едно написано слово,
Више е нег речи, и све обележѣ ово.
И я сам ти знанъ, и ово свеколико друга,
Ту нема никог, ко неби био верни слуга.
Па да ти ние на прекоръ, . . . ми морамо знати,
Шта ћемо на место тебе Господару дати.
Да му надъ преваренъ ране како незапали,
И да му се духъ у чаму смртну незавали.“

То рече, па скрушенъ иште благослова света,
Да им се путем іош каква недогоди штета,
И да се мирно Немањи повратити могу:
„Мол’те се, вели припадом заъ и за нас Богу.“
Са’ва им одслуша речи, и речъ свою даде,
Да ће им по вољи и те ублажити яде.
А Саборъ іи благосиля, . . молитву обриче,
Што се и мира и мирног путованя тиче.

XXV.

Н а п а с т ь .

Коме е по дугой вреви за чим другим стало,
Нег да одане, и чимгод привати се мало.
Тако и ту се све листом к естивници слеже,
И едно с другим у елу и у пиву спреже.
Кралѣве слуге к'о гости поваташе места,
Мрштила с лица и њима и отцима неста,
Вољно е све, што еданпут некако прохуя
Та чудна, што се ту била подигла олуя.
Кад глади ние за добрим залогам стало?
Кад жеђи пиће на срдце ние добро пало?

Свако се нашти подину поставити болю,
И на њой до вр'а свою испунити волю.
Штогод е код стола, све е прионуло живо,
Да гладном и жедном срдцу неучини криво.
Ко први делаць рибице још на пладню сеца,
А ко по здели дубокой већ и други пеца.
Ко бира смокве, ко шипке, ко маслине гризка,
Ко лимунъ тврди прстима за сециво тиска.
Ко диже купу, и уз ню здравице извия,
А ко и шутом натеже, и до дна испия.
Ситом и поеном срдцу и говоръ се рачи,
Па неки брза у речи, неки ю развлачи.
Жуборъ и вику, што звецне, овде онде лупи,
Гледанъ, мицанъ, то све ко уедно скупи.
Тай слику ову од свега мог'о би да згради :
„Све е у послу, ал незна ни пола шта ради.“
Ватољ и Войдрагъ познате шаљивчине старе,
Што мучки ести и пити никада немаре,
Замећу еданъ и други свакояку шалу,
И загонећу о неком црталу и ралу.

Єдно путъ прави, а друго путем плете спону,
По води иду, а воде несеку нит тону.

Нит рию подня, нит бразда преврѣу нит праве,
А опет ии люди с бразда ил куде ил славе.

„Ето вам, веле тежаци за плугъ лепе грађе,
Ал жива му майка, ко том плугу име нађе.“

Па к'о што по прошлом плюску подиже се трава,
Тако се овде исправля сад свачия глава.

Па єданъ іош пита „шта шта“ други се већ мучи,
Загонетку дроби, и речъ сваку за се учи.

Радъ би да погоди, шта є, ил да створи другу,
И да побие цену том загонетном плугу.

Све већ мисли, упинѣ се све из петни жила,
Напреже паметъ, и штогод има у њой сила.

„Да ние корабъ и весло ил штогод од лађа,
„Ово є“ „оно“ сви скупа, и сваки погађа.

Ал нема оног, кои є те путове свик'о,
Па залуд мука, кад немож' погодити нико.

Потисли єло и пиво, и смлатили вику,

Па мисле, како би нашли томе плугу слику.

Црталу нешто, а нешто изнађу и ралу,
Ал кад саставе обое, наличи на шалу. —

Они се муче, а дјаче вратима твариже,
Запурено рекао би да га пламенъ лиже.
Харитону тркну, нешто на уво му шапну,
А отци што то видоше сви очима запну.
Харитонъ скочи, скочише за њим отци млади,
Кад тамо, ал нова сметња стари пос'о ради.
Друга се рука због Са'ве на обитељ дигла,
Чета од властног Солунског Поглавара стигла,
Да Сав'у прими, или га оружјем искупи,
Немањи врати и жалацъ яду му затупи.

Пред четом опет троица Бешенови слугу,
Па страну листу вражием окренули другу.
Немаю више стра', нит ии сумња каква жаца,
Већ сваки поузданъ погледъ на све стране баца.
Паянъ се смеши са Јојком, Гаюнъ се бибуче,
Грднѣ и претнѣ с вражиег мотовила суче.
Руке му за сапинянѣ спремае до лаката,
Као да му е пленъ готовъ дош'о до ноката.

Чим смотри отце, просу се на њи оног часа :
„Срамъ да вас буде, образъ вам к’о што е и раса.
К’о богци, просяци свуд се по свету скитате,
И у господским дворима лепо се примате.
Па зар се тако за любовъ уживану плаћа,
Да се иза вас у двору држи с плачем даћа?
То ли е хвала на дари и дочеку лепом,
Да царског сина предате том блудилу слепом?
Гори сте од люти гуя, и отровни змия,
И од вукови претворни и лукави прия.
Ер од њи ако се која кадгод где и яви,
Свакой се зна унапредак за намишляй прави.
А од вас еданъ к’о други телом се омила,
Ликъ и очи узаима од покисли вила.
Па светим речма, што види, за дружину проси,
А тайну мис’о обмане на свом срдцу носи.
И с тим блудником мислите угодити Богу,
Што е савъ калявъ, глед’о га с главе или с ногу.
Побег’о с вама од отца, матере, и браће,
А ко зна, с кораком своим и садашњим шта ће.

Омео свойте, Бешена, Косу, и вас ядне,
Па сад да покриве расом свое блуднѣ гадне.
Да у њой нађе окриля, и да се посвети
И синѣ, и другѣ, и милостникѣ по злоѣи проклети!
Ал неђе више ничиим завртати мозгом,
Обмани свакој ми ћемо доскочити розгом.
А вас ће ядѣ нечувени из стопа да снађе,
Ако тай светитељ пред нас сместа неизађе.
И ако се без речи онѣ нама неповрати,
Све ће вас потеря ова у млево да смлати.
Ви'ш ти њи! . . . по свету иду тобож као светци,
А нисте ништа до едни утворени вештци,
Што таіом срдца из луде омладине ваде,
И оставляю у души родителъској яде!“ —

То рече, па и непита далѣ : „шта велите,
Ил нову свађу, ил мирну предаю желите.“
Већ гледну, и ману руком на солунску чету,
А та насрну, к'о золя, на дружину свету.
„Морате га дати“ а сви вичу „неморамо.“
„На силу издаћете га“ . . . „никако недамо.“

Речъ по речъ па дође брзо до велике свађе.
Упе се у обитељи све, штогод е млађе,
Па одпоръ дав. . . . Войници стегоше се круто,
И на њи, к'о бесни вуци, нападоше люто :
„Дайте!“ „Недамо!“ . . И стаде праска, звека, лупа,
Копля, мачева, клепала, и звечака скупа.
Маљице лете, корице крше се о гняти,
Куд кои продре, већ више немож' да се врати.
Све се измеша, замрси, а нико нестои,
Већ еданъ другом модрице што мож' веће крои.
И незнаш, ко кога бие, ко се од ког брани,
Нит видиш, да се повући натраг ико кани.

Кралѣве слуге још седе за столом, нит мисле,
Да су се скупиле беде, и око њи стисле.
Скоросавъ први чу праску, па наполоѣ скочи,
И брже баци, к'о ястребъ по крешеву очи.
Ал му се учини, да врагъ езикъ на нѣг плази,
Кад она три лажца код тог комешаня спази.
„Ту ли сте“ цикну . . . па нема освртаня дугог,
Нит има засад и каквог намишляя другог.

Већ счепа маљићъ, па Јойку првом леђа меца,
Све држакъ од њи к'о тврде од стене одбреца.
И тек што Гаюна само едном опатрљи
И брзом Паяну маљићъ међу плећа врљи,
Неста ии, к'о нечастиви испред частног крста,
И душа нечисти испред три троична прста. —

Скоросавъ враћа се к чети, да у квргу веже
Зликовце све редом, да зна колике су теже.
Ал види, да већ и цела дружина остала
С мачеви голи напада, и калпаке кала.
Ни'ко ту незна управо чијој служи вољи,
Но 'оће сваки у бою да е юнакъ бољи,
Па еданъ од другог жешће бие и обара,
И за се светлии образъ у дружини ствара.
Гужва се плете све већа из тог замршая,
Готово, да дође и до смртног окршая.
Ал Са'ва лети, и властно проговара чети :
„Мируйте! . . зар невидите онај огањ свети,
Што вам мож' телеса врагу за прпу да спали,
А грешне душе у безданъ паклени да свали.“

Па диже руку и њоме показа облаке,
А муња севну у томе и запали зраке.
Све се заяпри од огња, и к'о мртво стаде,
Оружѣ баци од себе, и ничице паде.
Смете им огањ свестъ, а гласъ Са'винъ њи посече,
Ѓданъ к'о други забунѣнъ хуче и лелече,
Што незна 'оће л ту сметню са очию стрести,
И вратити се Солуну у читавој свести.
Па како кои подигне намецане кости,
Наново пада пред Савом, и виче му „*проси!*“
„Прости ти млади виђени угодниче божи,
Ако се овде радило и о твојој кожи!“
„Да вам е просто од мене; ал сте савестъ вашу
Смели, и преврнули миръ и тишину нашу,
Сгрешили Богу, и клетву навукли на себе,
Што ће вам срдце к'о власацъ да пали и гребе.
Сад нема друге, до пасти и признати грешку,
Каянѣм врућим збрисати с душе лягу тежку,
Просити од уцвелѣне дружине милости,
И пред њоме скрушити се до најманѣ кости,

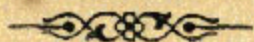
А миру заветовати све остале часе,
Да вам Богъ прости, што сте се дотакнули расе.“
То рече Са'ва, а они с побожним погледом
Иду од отца до отца и падаю редом.
Вичу „просише“ а отци „сваком да е просто,
„Кои е од бойца прави миротворацъ пост'о.“
И еданъ другом постаде поволянъ и мио,
Као да ние ни еданъ на ограшу био.

Стиша се немиръ, престаде сва праска и лупа,
И сви улазе у обшту естивницу скупа,
Да стресу яде, разбию са срдца злу волю,
И забаце, што се збило на разбойном полю.
Разведе се новъ разговоръ у дружини новой,
Сваки приповеда шта зна, и по ђуди своіой.
Познаю се, рукую се к'о юначка браћа,
Понуда силази доле, и горе се враћа.
И еданъ другом у здравлѣ и срећу напия,
И тамо амо, и сваки на шалу навия.
Ко виче „ала е спретна светогорска мера,“
А ко неслуша, већ свое о свом трошку тера.

„Еси л кад кусао каше, ил попаре вреле?
А еси л се ти дотак'о кад виленске зделе?
Прекрсти се момче, кад ћеш у тай говоръ ући,
Без крста прета с ђаволом како ћеш се вући.
Гле, гле, какавъ си . . та пунъ си шљивасти младица,
А ти изгледаш, ко да си утек'о из трица.
Шта се ти ваташ за ребро, и пипаш по куку?
А ти се мичеш, к'о да си одузети' руку;
Ил су те грлиле мачке, ил любили шашци?
А на теби су мешени и свияни ташци.
Пружай те ноге, да видим, како коя стои,
Онако исто, као што цвате скути твои.
А ко ти е то дрлячу по образу вуко?
Онай знаш, што е на челу твоме папаръ туко.
„Ти си ме огребо.“ „Нисам.“ „Да ко е то био?
Та ние нико, ти си то у сну ваљда снио.
Мож' и то бити . . . ал манѢ повесма на глави,
Носъ крвавъ . . сва е прилика, да смо сви на яви.“
Тако ту еданъ другоме, штогод зна, пришива,
Неко одсмее, а неко свега се снебива.

Скоросавъ снужденъ, к'о да е савъ светъ на нѣг пао,
Нит ромори нит говори, у мисли се дао.
Ватољ га пита „где си ти Скоросаве био,
Као да с нама на моби перя ниси чи'ю.“
Скоросавъ подиже очи и на нѣга баџи,
Рек'о би, сад ће се од њи запалити зраци.
„Нисам я никад тражио ора по орашю,
Кад е где требало стати с друштвом на ограшю.
Другчии сам я виђао досад догађая,
Изнео главу из мало жешћи окршая.
Али отоич сва ми се утроба засука,
Кад спази она три мрка и маџаста вука.
И сад ми едъ и жучь срдце клюџаю и врђу,
И сад ми руке, и згодна и незгодна, дркђу,
И сад ми се крвь од яре прађака и врџа,
Што нисам мог'о на њима искалити срдџа.
Тек што сваког поеданпут, незнам чим оплину,
У том и врагъ ми с очию с њима се одкину,
Па ми е жао, што стуђи немог'о им роге,
Стеђи им руке на шепутъ, а у квргу ноге.

Ал одкуд они овде сад да искрсну снова,
Да траже у мирном друштву за ђаволе лова?“
„Знаш одкуд“ Войдрагъ му на то викну иза леђа,
„Где леже вражке стрвине, с нечисти тромеђа.“

XXVI.

Прота.

Гости се часте за столом, веселе и шале,
С ума им беде и бриге, све до едне, спале.
„Још кои часъ, па у разсапъ“ на измаку зборе,
Па Богъ зна, виђе л нас кои још кад ове горе.“
Около растанка говоръ свачии се вие,
И еданъ другом и сретне напутнице пие.
Ал звечка огласи, да Прота у обитељ иде,
И сви скочише, да и тог старешину виде.
Падаю пред њиме браћа, и за браћом гости,
Невештом гдеком пуцаю од гибаня кости;

А стараць властанъ, па вољно све поклоне прима,
Ал с едног наймлађег брата очию неснима.

„Светиня име?“ пита га, онъ му одговара :

„Са'ва частни отче“ . . . па ликъ и очи обара.

„Чии ученикъ?“ . . . „Ученикъ отца Харитона.“

„А слуга?“ . . . „Слуга божи и светог Атона.“

Одговоръ Са'винъ седоме Старешини годи,

Што се речъ у нѣму смерно и по чину води.

И сместа отце и браћу у саборъ позива,

И сваки главу заветним превезом покрива.

И све се чува, да на ког непогледа мрже,

И све се скупн око свог старешине брже.

Седаю старци, зачелъ старешина вата,

Очима пређе све редом до наймлађег брата.

И све умукну, рек'о би нема ко да дише,

Чуло би се како пуцка, да ко пером пише.

Све стрепи, што незна, шта ће старешина рећи,

Нит се зна, у кога е надъ, или ненадъ већи.

К'о да се примиче напасть, све е на опрезу,

И све осећа у срдцу неку малу езу,

А едва чека, да се та тишина развали,
И прамень слутнѣ, шта ли є, мало се разгали.
Наново пређе сву браћу са властни погледи,
Па онда говоръ започе старешина седи.

„Имам вам отци явити неповољность єдну,“
И у том на младог Са'ву полувластно гледну.
„Кажи ми брате, одкуд си, чии си, и шта си
Постао, кад си той светой заветованъ раси?“

Са'ва се кланя, . . . на срдце десну руку меће,
Па одговара на прво, и друго, и треће.

„Я сам из Србске, која се свакояко звала,
Док іой то име народна храбрость ние дала,
А трећи синъ и мезимацъ србског поглавара,
Ког е признао савъ народъ за свог Господара.
Био сам синъ, и мезимацъ, и любимацъ отца,
Док нисам измак'о светском животу из коштца.
Сад носим образъ анђелски к'о монахъ на себи,
Зовем се, к'о шта сам рек'о отоич и теби.“
Ал за тай одговоръ Са'винъ рек'о би немари,
И неосврће се много старешина стари.

Невели „добро“ ни „ниє“ већ два писма свита
Вади из чпага преда се, а нѣг далѣ пита :
„Да ниси домамлѣнъ амо без отчева знаня,
Па од те пређе тежко би било сретна тканя.
Ниси л преваренъ, украденъ, и принуђенъ после,
Да збациш ризу, кою си облачио досле.
Ко те е повео на путъ, и довео доведе,
И кад се сподоби брже тог образа овде?
Слободно ми приповеди, ер си сад слободанъ,
Кад имаш у мени заклонъ поузданъ и згоданъ.
Нико те предамном несме погледати ружно,
Било што'ш рећи, ма како ояђено, тужно.

Са'ви се чини, да коса на глави му гори,
Што мора опет за прошле яде сад да збори.
Па дуго смишля, одкуд би започео причу,
А сви му „говори просто!“ из сабора вичу.
„Кад ние друга, већ морам яде да понавлям,
А я ти“ вели „о отче! прво ово являм. :
Још нисам знао управо ни имена бриги,
Кад сам учио у едной освећеной књиги :

„Ко люби отца, ил матерь више него мене,
„Ние ме вреданъ“ и на то душа ми се прене.
„Ко крста свога неузме, и за мною непође,
„Ние ме вреданъ“ на то ми стра кроз срдце прође.
И у том страу осетим онај теретъ люти,
Под коим срдце без свести на коешта слуги.
Помислим у себи : Боже, зашто то зактеваш!
У том ми нешто пришапну : а шта ту оклеваш?
Док се я трже, и тамо и амо обрну,
Да видим, шта е, у књици самъ се листъ преврну.
На нѣму уочим речи, од утехе семе :
„Од’те ви, што се мучите, и вучете бремене,
„Да вам одлакшам. Сви ’ое да узмете мое,
„Кое е болъ и лакше, него светско што е.““
И то е семе у мени клияло и пикло,
Само што пута к светлости ние било свикло.
Желя за жељом узрасте, и том роде вољом,
Да любавъ узку заменим и широм и бољом.
И мало помало почнем своити све бедне,
К’о браћу ранити гладне, и поити жедне.

Учити припадом волянъ освеѣене књи́ге,
Незнати за други животъ, ни за друге бри́ге.
Єдном уочим, где у дворъ светогораць дође,
А света радость, к'о муня, кроз све живо прође.
„Ево нам светца Мирона““ отаць волянъ виче.
Отчева радость, помислим, и мене се тиче.
Отрчим к нѣму, и видим старца седе браде,
Припанем к руци, да ми онъ свой благословъ даде.
„Да си ми благословено, вели, мило чедо,
„Богъ те свуд оком милостним пратио и глед'о!““
Благословъ нѣговъ био е к'о гласъ са небеса,
Колико речи, толико за мене чудеса.
Тог светца од старца, и те светинѣ од речи,
К'о да е сиш'о Духъ свети да грешнике лечи.
Кад слуша́м мудрость нѣгову, и гледнем му очи,
Помислим, да стоим према оной святой плочи,
На кою е Богъ напис'о вечне заповеди,
Да ии све людство и слуша и очима гледи.
Укором светим посипа светску вреву чилу,
А слади отцу тишине и молитве силу.

И чим онъ почне о светом животу да збори,
А чуданъ огањ у мени сместа се разгори.
За тим животом и мое срдце се разблуди,
А душа срдцу у томе преднячство одсуди.
И што е тајом у мени клияло и никло,
Овде е путе к светлости и растеню свикло.
Чим онъ из двора; . . а отаць дозове ме к себи,
„Я мислим, вели, предати власт и владу теби.
„И срдцу твоме у спрегу лепу душу дати,
„Да те кроз животъ и бриге, к'о анђео прати.“
Обамре у мени савъ надъ, кад ми е то рек'о,
Мал нисам пред њим од стрепнѣ, и од страве клек'о.
Па к'о што онај, до кога громъ у штогод лупи,
У часу првом ни свести неможе да скупнн,
А кад и дозна, да нема опалѣне коже,
Још стои, незна, да ли се помакнути може :
Тако сад и я без свести непокретанъ станем,
Несмем да пођем, све мислим ома љу да панем.
Одзваше отца, а мени пред очима свану,
Кад уђо у ноћъ, тек онда душом мало дану.

Борио сам се жестоко с множином запона,
И панем најпосле у санъ од тежки упона.
На сну ми анђео божи, к'о на яви каже,
Да моя воля с божиом намером се слаже.
Све манем ома, и брже Светой Гори нагнем,
Мирона стигнем, и пред њим до землѣ се сагнем.
Како су биле велике и чудесне речи,
Коима смишлѣни путъ ми хтеде да препречи,
Любавъ к самоћи у мени наувек да смлати,
И тако вољна у Расу к бабайку ме врати.
Но прича моя сву сумню и код нѣга свлада,
И с њим напливам на море код солунског града.
Бура нас скоби на морској широкой пучини,
Где Богъ нѣг одзва, од мене сирака учини.
Я сам му придрж'о свећу и склопио очи,
То рече, а грозна суза из ока му скочи.
„Та суза, вели, сведочи, шта ми е онъ био,
А споменъ нѣговъ биће ми и на смрти мио.
И да ненађо у отцу Харитону нѣга,
Нѣгове душе и срдца, нѣг управо свега,

Я би одлежао био на нѣговом гробу
Док неби отиш'о и я за њим у сеобу.“
Сви старци лице сузама од милина квасе,
Онъ да продужи, како се сподобио расе :
Ал Прота вели „доста е, знам, шта далъ просиш.
Ти си достојанъ образа, што на себи носиш.
Ал ево неволъ друге за нас и за тебе,“
Па му показуе писма, што држи код себе.
„Ово е едно Неманъ, Србскогъ Господара,
А то е друго солунског нашег Поглавара.
Неманя моли Епарха, али му и прети,
Ако те неизда, готовъ наъ се изузети.
Па букне л србска на земљи Епарховой смола,
На нашой Гори зацело сломиће се кола.
Ако се дигне народа убоитог Глава,
Под кога руком све пада, к'о под косом трава.
Ту онда без зла и крви нема послу края,
Па тежко нама од лютог солунскога змая!
Ту су две беде, и една од друге е жешћа,
А из њи за чинъ нашъ мож' се излећи и трећа.

Две войске од два властеля међ нас могу ући,
Искати, да те морамо, к'о грешника свући,
И њима предати, да те до бабайка прате.
А ти носиш чинъ образа анђелскога брата!
Мое су мисли смлаћене, и душа ми гине,
Кудгод се осврне око, на зло ново рине.
Одозго облакъ, одоздо бесни море синъ,
А по мом смућеном срдцу попадало инъ.
Зебем злеудно, и незнам, како сам са собом
И савъ протрнем, кад мислим, шта да буде с тобом.
Без греха и грешне волъ заветъ се неквиари,
И што Богъ свеже, то човекъ дрешити немари.
А одпоръ дати властелю . . . куда то засеца,
Тишина жића немиром да нам се намеца.
И задня, сасвим задня речъ, каква ту да буде,
Да се умире властељи, и да нам неуде.“

То вели Прота, а сви се згледаю и диве,
Протине речи због Са'ве никога некриве,
Ал из њи стрши двоумъ и клонула стрепня,
Сви виде, да га е смела Епархова претня.

Харитонъ мисли, да е ту помешао прсте,
Од кога, к'о од зле среће, треба да се крсте.
Па место свию повика : „Ми се небоимо,
И брата нашег недамо . . . за нѣг сви стоимо,
К'о што смо стали отоич пред ту бесну чету,
Кад е напала због нѣга на дружину свету.
Ако е Епархъ над Гором, ние и над Богом,
Немож' онъ у судбе бже, к'о у сено рогом.
Одкуд нѣму властъ газити свете обичае,
У смутню бацати наше мирне завичае.
Е л саборъ божию рек'о, та се непориче.
Найпосле шта се Епарха заветъ Са'винъ тиче.
Уз нѣг е воля божия, која е и яча,
И преча нег властъ и сила Епарховог мача.
Ако му прети Неманя, с њиме нек угађа,
Биће му така и стая, каква буде грађа.
Жели л Неманя од нѣга да му сина врати,
Те желѣ отчевом срдцу нико незакрати.
Ал ние му онъ могао заповести дати,
Да вољи божиіой смета, и нас злбом пати.

Образа анђелског ние потиснути лако,
Шта велите браћо?“ а браћа „да остане тако.“
Проти е поволянъ тай судъ, ер то и самъ жели,
Само још рад е да чуе, шта и Са'ва вели.

Па одговара мимогред на речъ Харитона :

„Слово е твое гласъ цркве и светог Атона“

А Са'ву пита „Мислиш ли претњи супротстати,

Овде остати, и братъ нашъ и одсад се звати?

Ил ћеш попустити отцу, у колико треба,

Да нѣг ублажиш, а облакъ разгнаш с нашег неба?“

Ал Са'ве напасть неменя, к'о ни беда Јова,

Готове мисли стое му и готова слова.

„О отче! вели, нетишти ништа моя недра,

Мени су и мора мирна, и небеса ведро.

И у том станю шта прси попустити могу,

Кое су заветне посту, молитви и Богу.

И мое волѣ ломленю минули су часи,

Како е грешна одећа уступила раси.

Надамном небесна сила, место земне, стои,

Мой путъ, и мое кораке управља и брои.

Без нѣногъ мига, и нѣног нарочитог знака
Неменя слуга ни пута ни ода ни зрака.
Нек прети Епархъ, та претня оном ние страшна,
Ком од вражи оковина глава ние прашна.
Телу и раси колико 'оће, нек се, свети,
Ал воля и заветъ! . . . њи ми неможе отети.
Нек места и станка телу овде неповлади,
Ал духу и души мојой чим ће да досади?
Још има гора, и стена, и драга, и честа,
У њима празни пеѣина и склонити места,
Заклона самцу и друга пустиня ће дати,
Чим му се забрани, братом светогорским звати.
Ал тамо неће, куд претня руком на нѣг мане,
Да души и срдцу своме огорчава дане.
Залуд се уцинѣ Епархъ, и дружину кињи,
Завета мога нестуче, нити га растињи.
Што ми е тиштао срдце, као тежка мора,
Тай сам разсек'о, тог сам се и отрес'о чвора.
Узмакне л голубъ еданпут од кивног ястреба,
Неће му се више тамо, где га ястребъ вреба.

Кад душа стресе грешничке окове и споне,
Немисли у њи, док јој моћ савести неклоне.
Ј имам снаге у свести и у срдцу моме,
Чему се нада ту Епархъ у гроженю своме?
А отацъ, о отацъ е мой на светиню склонѣнъ,
Још под њим слуга божии нив био гонѣнъ.
Од срдца нѣговог немам ни зашто да стрепим,
Док мое срдце несрля за блудилом слепим.
Ал к нѣму поћи, и с њим се састати у Раси,
Нит е сад слика, нити су за то ови часи.
Још нисам наш'о, што за се и за нѣга тражим,
Па куд сам пристао, и чим нѣга да ублажим.
Кад чела за своим послом излети из дуплѣ,
Пати се и скланя од зла и у дрво шуплѣ.
Ал с пута свога све дотле вратити се неће,
Док необлети по полю све, што види, цвеће,
И непонесе са собом у задругу сока
За дане, кад студень неда отворити ока.
Та мала тварь без завета подноси све беде,
Да на ню задружне сестре попрeko негледе.

А монахъ заветанъ Богу, да уступи претњи,
И у моѣ вишню поузданъ покори се сметњи?
Ко е званъ на то, да трпи, мучи се и пати,
Валя л му пасти пред бедом, ил іој одпоръ дати?
Нема те силе, коя ће смести мою волю
На путу, коим сам наканъ у будућностъ болю.
И анђ'о божи, што мое намишляе мери,
И ово ми е изрек'о у найтврђој вери:
„Небой се они, за тобом што остану е плачем,
„Ни они, што ће преда те да изађу с мачем.““
И я сам прош'о кроз силне неволъ и беде,
И знам колико те речи анђелове вреде.
И двапут ме мачъ бацао у незгоду люту,
И ништ ми іош досад ние остало на путу.
Од они неђу я пасти у неволю ячу,
Што іош за мном од милости и любви плачу.
Плаштъ мой и власи, и жива одпорука моя,
Написана руком моіом іош и речца коя,
Скину ће савъ ядъ и тугу са срдца бабайку,
Обрадовати све свойте, и смирити майку.

И тако ће све да буде, као што я велим,
Што братъ и одсад дружине ове бити желим.
А те све плетке потайно врази люди праве,
Од мог бабайка нетреба заваћати страве.
Разсуће се тай сплетъ змия, к'о меуръ на води,
Чим се онъ са Светом Гором по мезимцу сроди.
Порекло и узрокъ беде од мене починъ,
И мене едног та прича највише споминъ.
Би л просто било о отче, да я све и смлатим,
И свету тишину и миръ у дружину вратим?“

Са'ва то пита; а Прота оборю очи,
Па ћути . . . ћути . . . к'о да се са двоумъм бочи.
И по свой браћи скаче зной, к'о гра' и к'о клека,
Што свему край и свршетакъ сваки едва чека.
Ал диже главу зачељникъ, па к'о отацъ чеда,
Очима благим све редом у сабору гледа.
„Чуете л о свети отци, шта братъ Са'ва вели,
И супрот толикой претњи ту остати жели,
И мисли метежъ да смлати, и тишину врати,
Ако му саборъ области на то незакрати.

Ту се отвара дружини пећъ силени руда,
Я нећу напред никоме да преотмем суда.
Само све мисли у едну мораю се слити,
Сад рец'те прву, коя ће и последня бити.“
И сви тог часа на старца Харитона гледну,
И тим гледнућем мисао потврдише едну,
„Кою е рек'о Харитонъ, та се непориче,“
То сви из гласа, то сваки и напосе виче.
Харитонъ расте од миля, к'о од буйног кваса,
И немож' суза, нит може задржати гласа.
„До триста душа гле, вели, у едну се слило,
До триста срдаца часом у едно се збило,
Кад е требала речъ една за мог ученика,
Па ние л то заъ, и за ме, и за саборъ дика!
У томе единству тайна божия почива,
А я сам грешникъ, то мени за любовъ небива.
Я само желим, кад ми се светъ у оку стопи,
Да ми мой ученикъ Са'ва грешне очи склопи.
Онъ ће и силног Неманю ублажити знати,
Я мислим, та цела областъ може му се дати.“

И сви речъ привате : „може, и ние инако,

Онъ то и жели и 'оће и самъ свакояко.“

Прота се диже, па скрушенъ одговара Са'ви :

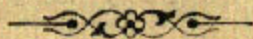
„Да ти е просто, што желиш, и смишляш у глави.

Дружина за те к'о стена едноставна стои,

Били ти благослевени сви кораци твои.

К'о светацъ прош'о кроз животъ до вечнога санка,

С образом изиш'о на судъ последнѣга данка!“

XXVII.

П и с м о .

Волянъ се разлази саборъ, што му речъ уроди,
А Са̀ва причанѣм своим и Проти угоди.
Сви се враѣаю гостима, и праштаю с њима,
Ер рокъ одлазка сутра ће осванути свима.
Едни Солуну, а други окренуће Раси,
Па сад се светкую дружбе и растанка часи.
И сутонъ дође, и небо звездама се осу,
И месецъ бледим зракама сву обитељ посу.
Места за ноѣни починакъ поваташе гости,
Да за путъ даѣни уморне опораве кости.

После жуљави упона, и мучени страва,
Одморъ е за сваког милость и благодеть права.
А браћа у цркви скупа на молитви стое,
И вољни гласом миленим песме Богу пое.
Што им и уво приклони, и лице окрене
Дружини целой, чим коя напастъ на ню зене.
Вечерня служба сврши се, и седоше браћа
Чекати поноћъ; а Са'ва к ћелии се враћа,
Да смисли и спреми књигу милومه бабайку,
Ублажи писмом и нѣга, и яђану майку.
Спокойно вече, све ћути, ништа се немиче,
Ал те тишине благословъ до нѣг недотиче.
Срдце му трне, и еза кроз све тело прође,
А рука стрепи и дркће, како в перу пође.
Той књиги веле први пут оног да полази,
Ког и онъ любви, и нѣга ко свесрдо пази,
Па види, да е стрепити од любви теже,
Нег од мрзости очите, и злотворске мреже.
Сведока нема ту никог до немог месеца,
Па и тог зраке облачакъ кадикад пресеца.

Ал нѣму тако чини се, да га савъ светъ гледа,
Како му стрепленѣ пера дотаѣи се неда.

„Од свию мука та една озрница оста,

И та ми срдцу и души понайтежа поста.

Писати ядѣ е, а веѣи, започети писмо

Онде, где нашим силама господари нисмо.“

У себи збори, . . . а руком зной са чела брише,

И скоро немож' запаре да издржи више.

Осеѣа, да су га яди у шкрипове стисли,

Па самъ у себи свашта и свакояко мисли.

Найпосле вели „шта ће ми струка после кише,

Залуд све мисли, ту ние оклевати више.

Без мога писма Скоросавъ одуд се некреѣе,

Писати морам, 'оѣе л се руци или неѣе.“

И с тим у нѣму немира утиша се море,

А онъ се баци помислом у небеса горе.

„Кад ние друга, помози ти небесни Отче!“

То рече, па узе перо, и овако поче :

„Одрони ми се од срдца задњи теретъ сињи,

Кои ме зло и немило намучи, накињи.

И сад осећам у себи, како лакше дишем,
Чим сам узео о Отацъ! перо да ти пишем.
Немойте, ни ти ни майка, горки суза лити,
Ни за мном ваши прсию родитељски бити.
Я нисам изгублѣнъ, нит сам пропао у свету,
Я сам у райском дворишту, у светом полету.
Мол'те се Богу, да труду одоле ми сила,
На путу светинѣ, коя и вама е мила.
О Отацъ! . . . како би срдцу моме сладко било,
Овде пасти на твою грудь и на твое крило,
Насладити се врлина, што ти старость диче,
И чути речи любви, кое отцу личе!! —
Ал верне слуге мою ти одпоруку носе,
Теби ће предати плаштъ мой, а матери косе.
Од њи ћеш чути за чисту и желю и волю,
Што твога мезимца држе на постничком полю.
Благословъ шалѣ ти Саборъ и све горе Глава,
А благослова од тебе иште монахъ Са'ва.“
Док Са'ва тако заврши, и зора заруди,
Па своіом зраком путнике од санка разбуди.

Спремна да вѣди у своѣ сѣрбске завичае
Дружина стои . . . а Са'ва књигу јој предав.
„Ето вам листа, што ће вам сведочити слова
Гдегод узпричате за ме и селишта ова.
Сад мож'те у име Бога, и сретно путуйте,
Бабайку и майци руке за мене целуйте,
И с речи на речъ каж'те им одпоруку мою,
Немой да изоставиш ти Скоросаве коју.“

Овај чим прими од Са'ве написану књигу,
Сместа потисну од себе и последњу бригу.
Погледа волянъ дружину, и зборити стаде :
„Е браћо, сад ми са срдца и задњи јадъ спаде,
Ал ми се у умъ још една укопала мука,
Па стрши као из пласта забодена кука,
И пре, нег што се растанем с овом светом Гором,
Рад би се растати и с том ума мога мором.“
То рече, па Са'ву оком умиљатим гледну,
„Е л просто, вели, још само запитати једну?“
„Ест.“ А онъ „од нас си влашћу и светињом већи,
Ал незамери свом слуги, што ће ти сад рећи.

Ти си растер'о толике с нашег срдца муке,
Опрости још умъ мой ове, што га врти, куке.
Ватољ и Войдрагъ збияше код столова шалу,
Загонеташе о неком црталу и ралу.
Єдно путъ прави, а друго путем плете спону,
По води иду, а воде несеку нит тону.
Нерию подня, нит бразда преврѣу нит праве,
А опет ји люди с бразда ил куде ил славе.
Ми смо се мучили дуго, и лупали главе,
Ал што смо рекли, било є коєшта утраве.
Ј сам смислио још онда да те питам зато,
Ал ме забуни с ограшѣм оно вражко јто.
А плугу томе имена незнаѣе нико,
Ниси л ти и такой причи доскочити свиго?“

Скоросавъ пита, а други очима запели,
Нетрепѣе ни єданъ, мислиш, сви су се занели,
Сви ради чути, шта Са'ва о том плугу мисли,
Па слушаюѣи и душу у прсима стисли.
Са'ва то виѣе, па баци на све погледъ бржи,
А говори Скоросаву, кои писмо држи :

„Та вода, и тай подањ е у рукама твоим,
Куд сам я прош'о е црталом и са ралом моим.
Нит е ту секло олово, нит е перо рило,
А слово едну е другим се опет у редъ збило.“

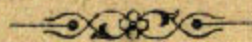
Сви машу главом, а вичу „Ест управо тако,
Где како е оном, ко зна, погодити лако!“
Ватољ и Войдрагъ од стида неподижу главе,
Што им е дошла та шала и до самог Са'ве,
Па ниским и смерним гласом говоре му „прости,
То су се шалили твои међу собом гости!
А зашт изнесе Скоросавъ преда те, незнамо,
Твое би му писмо тайну явило и само.“
А онъ им вели „И то е било па и прошло,
Мени е право, а вама нек е добродошло.
Разумной шали и туга укланя се с пута,
А с тугом обиђе срдце боля кадшто люта.
И животъ нашъ има свое загонетне стазе,
Коима мисли к истини узлазе, ил слазе.
Тим стазама и самъ Спасъ нашъ међу нас е стиго,
И срдца наша из чаме и трулежа диго.

И онъ е свету за њиву, куда га е звао,
Цртало, рало, и савъ лесъ у свом крсту дао.
Тим лесом како ко оре, онако и жанъ,
Неноси њива од муке ни више ни манъ.
Ко држи руку на ралу, а све натраг гледи,
Тог радня животу вечном ништа непривреди.
По раду небеса свое благослове сею,
Бивао у озбиљности, ил плачу, ил смею.“
По овим речма ућута, к’о да му гласъ сушта,
Гледну све редом, и тихо пропусти кроз уста :
„Сад мож’те поћи. . .“ И сви се покренуше с места,
И сваког далъг говора између њи нешта.
Мучки се дотичу руке Са’вине, и расе,
А нъг и себе сузама растаначким квасе,
И пођу напред, . . . и опет застану . . . и стое,
Ради би да кажу речма заднъ желъ свое.
Ал од њи свию некако и то с муком многим,
Ѓдва е еданъ Скоросавъ мог’о рећи „с Богом!“

Главниє погрешке штампарске.

- Стр. 26. Ст. 6. одозго место „с њима све“ читай „с њима свое све“
Стр. 48. Ст. 6. одозго место „све редом“ читай „сви редом“
Стр. 57. Ст. 1. одоздо место „знао“ читай „зна“
Стр. 92. Ст. 5. одоздо место „топплоте“ читай „топлоте“
Стр. 93. Ст. 9. одозго место „уздишићи“ читай „уздишући“
Стр. 166. Ст. 6. одозго место „видоше“ читай „виђоше“
Стр. 188. Ст. 2. одоздо место „Узмакне“ читай „Измакне“
Стр. 200. Ст. 4. одозго место „едну“ читай „едно“

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

P₁₉ Cp II 296/1.1

Цѣна : 1 фор. 30 кр. Аустр. Вред.